

Boykot Qatar?

En kritisk gennemgang af argumenter for boykot af Qatar med udgangspunkt i den libertarianske idé om åbne grænser.

Af Klaus Videbæk

Afleveringsdato: 01/06/2022

Studienummer: 20202032

Vejleder: Jørn Sønderholm

Omfang: 159.908 tegn. 67 sider (2.400 tegn pr. side).

**AALBORG
UNIVERSITET**

Indhold

1. Why we should not boycott Qatar	3
2. Indledning.....	4
3. Boykot.....	6
4. Forsvar for åbne grænser	9
4.1 Libertarianism.....	9
4.2 Moralske argumenter for åbne grænser	11
4.2.1 Global apartheid.....	11
4.2.2 Starvin' Marvin	12
4.2.3 Når staten står i vejen	15
4.2.4 Forskel på stater og klubber	16
4.2.5 Jordbærrestriktioner	20
4.2.6 Frihed på begge sider af grænsen	22
4.2.7 Fri handel.....	23
4.3 Økonomiske argumenter for åbne grænser	26
4.3.1 Trillion-dollar Bills on the Sidewalk	27
4.3.2 A Positive-Sum game	29
5. Boykot af Qatar.....	30
5.1 Standardargumenter for boykot af Qatar	32
5.1.1 Sportsvaskning.....	34
5.1.2 Korruption	36
5.1.3 Slave- eller slavelignende forhold	38
5.1.4 Udnyttelse	44
5.1.5 Farlige og usikre arbejdsforhold	51
5.1.6 Ingen fodboldtraditioner	55
6. Ret til boykot?	57
7. Konklusion	64
8. Litteratur.....	67

1. Why we should not boycott Qatar

Lately, there has been great discussion about the FIFA World Cup in Qatar. The tournament is set to take place in November and December 2022, but some believe the whole thing should be canceled, or at least that Denmark should stay home. These people think that Denmark should boycott Qatar as Qatar is charged with corruption, as it has no history of football, as it is engaging in the practice of sportswashing, and most importantly as it treats foreign workers from third world countries badly. On this last matter, research made by *The Guardian* has shown that at least 6.500 migrant workers from India, Pakistan, Nepal, Bangladesh, and Sri Lanka have lost their lives in Qatar since it won the right to host the World Cup twelve years ago (Pattison et al. 2019).

To some the case for boycott may seem clear on these grounds. I do not think it is. In this thesis I defend the view that Denmark and other rich countries should *not* boycott the world cup in Qatar. To back this, I use the libertarian defense for open borders. In short, the idea is that because people hold a general right to freedom of movement and a right to engage in voluntary transactions, they should also have such rights across borders, not only in their home countries. In the case of the World Cup, rich countries wish to boycott Qatar as they think that trades made between Qatari contractors and guest workers from third world countries in terms of employment are unfair. I argue that these transactions are in fact mutually beneficial and voluntary and that it's wrong for outsiders to interfere. If Denmark and other rich countries did succeed in boycotting, and the World Cup in Qatar was to be canceled, guest workers would have to return to their home countries not fulfilling their contracts. I believe this would put them in a situation worse than the current state in Qatar as they had their own reasons to go to Qatar in the first place. In this situation it would be reasonable for the guest worker to ask if he could come to Denmark if he found a willing employer as Denmark does seem to care about his well-being. But the answer would be no as Denmark and other rich countries do not allow poor workers from third world countries to enter even if they have a job on hand. As the decision about boycotting should be an affair for the national football association and the players, and not the state, I do not wish to obligate them to anything, as they are to do as they want. If they do not support open borders, which is unlikely based on the general attitude to immigration, I do however think that it would be hypocritical to boycott Qatar as the message of protest (unfair treatment of poor workers) would be better directed to their own state.

2. Indledning

I den seneste tid har der været heftig debat om fodbold-VM i Qatar. Slutrunderen finder sted i november og december 2022, men nogle mener, at det hele bør aflyses, eller at Danmark i det mindste bør blive hjemme, selvom det danske landshold har kvalificeret sig til turneringen. De mener, at Danmark bør boykotte Qatar, fordi Qatar er uegnet som vært. Grundene til det er anklager om korrupsion i forbindelse med tildelingen af rollen som VM-vært, at Qatar ingen fodboldtraditioner har, at landet benytter sig af sportsvaskning, og måske mest væsentligt at Qatar behandler gæstearbejdere fra tredjeverdenslande dårligt. Avisen *The Guardian* har afsløret, at mindst 6.500 migrantarbejdere fra Indien, Pakistan, Nepal, Bangladesh og Sri Lanka har mistet livet i forbindelse med byggeriet af syv stadioner, en lufthavn, motorveje, hoteller og hele beboelseskvarterer i Qatar, siden landet fik tildelt værtskabet tilbage i 2010 (Pattison et al. 2019).

For nogle virker det måske indlysende, at Danmark bør boykotte Qatar af disse grunde. Men ved nærmere eftertanke er det måske ikke helt så indlysende endda. Selvom man kan mene, at Qatar ikke behandler gæstearbejdere så godt, som landet burde, så er et andet relevant spørgsmål, hvordan Danmark og andre rige lande behandler arbejdere fra tredjeverdenslande. Hvad gør vi selv? Jeg mener, at dette spørgsmål giver anledning til at tage argumenterne for boykot af Qatar op til overvejelse og se på dem på en ny måde. Med dette speciale ønsker jeg derfor at melde mig ind i debatten om boykot af VM i Qatar, idet:

Jeg vil forsvare det synspunkt, at Danmark og andre rige lande ikke bør boykotte Qatar.

En væsentlig del af min argumentation er i den sammenhæng bundet op på idéen om åbne grænser. Jeg vil derfor bruge den første del af opgaven på at redegøre for, hvad denne idé går ud på. Da dette er et speciale og ikke en Ph.d.-afhandling, og jeg har begrænset plads, vil jeg ikke diskutere, om idéen om de åbne grænser er sand eller falsk, og om der er bedre argumenter for åbne grænser end for lukkede grænser. Selvom idéen om åbne grænser er kontroversiel, vil jeg simpelthen bare antage, at den er sand. Med opgaven ønsker jeg derfor alene at forholde mig til spørgsmålet:

Hvilke implikationer har det for diskussionen om boykot af VM i Qatar, hvis vi antager, at ideen om åbne grænser er rigtig?

Da der findes en række argumenter for åbne grænser, og da det vil være et særdeles omfattende arbejde at skulle redegøre for dem alle på en indsigtfuld og fyldestgørende måde, vil jeg yderligere afgrænse opgaven ved at koncentrere mit forsvar for åbne grænser fra positionen *libertarianism*. Helt kort lyder forsvaret fra denne position, at individer har ret til fri bevægelighed og til at indgå frivillige aftaler, der for eksempel flytter arbejdskraft på tværs af grænser. Da stater bruger lukkede grænser til at regulere migration, er der en konflikt her.

I min redegørelse vil jeg tage udgangspunkt i Bryan Caplan samt Jason Brennan og Bas Van der Vossen, der hver for sig begrunder, hvorfor de åbne grænser er en idé, vi bør følge. Jeg har valgt Caplan og Brennan og Van der Vossen, fordi de er indflydelsesrige stemmer i debatten om åbne grænser med overbevisende argumenter for deres position. Bryan Caplan er professor i økonomi, mens Brennan og Van der Vossen er filosoffer. Jeg vil bruge Caplan til at etablere idéen om de åbne grænser. Herefter vil jeg bruge Brennan og Van der Vossen til at udfolde de moralske perspektiver, inden jeg til sidst vil redegøre kort for Caplans og til dels også Brennans og Van der Vossens økonomiske betragtninger. Både Caplan og Brennan og Van der Vossen er desuden inspireret af filosofen Michael Huemer, som også vil indgå i redegørelsen.

Når jeg vælger at give plads til den økonomiske side af sagen, er det, fordi fortalernes forventer en betydelig økonomisk gevinst ved at indføre åbne grænser. Da et kvalificeret gæt er, at verdens velstand vil fordobles i forhold til i dag (Clemens 2011), vil det helt sikkert spille en rolle for nogle læsere i deres bedømmelse af idéen. Men fordi specialet er et speciale i anvendt filosofi, og fordi mit forsvar for det grundlæggende synspunkt i dette speciale ikke direkte er bundet op på økonomiske argumenter, vil jeg give den økonomiske del mindre plads.

Et par ord mere om lukkede og åbne grænser. Når jeg bruger begreberne *åbne grænser* og *lukkede grænser*, forstår jeg åbne grænser som en tilstand, hvor der er få eller ingen restriktioner på migration mellem lande, mens lukkede grænser beskriver en tilstand, hvor lande aktivt forsøger at begrænse migration ved at opsætte forskellige former for barrierer. Dette kan ske ved at bygge grænsemurer og opsætte bomme eller mere typisk ved at lave reguleringer og sende migranter retur til deres hjemlande (eller på udrejsecentre), hvis de ikke opfylder visse betingelserne for at opholde sig i landet.

Andre argumenter for åbne grænser end libertarianisme går via *kosmopolitisk egalitarisme* (se Carens 1987), *utilitarisme* eller ved at vise, at det er uforeneligt med *demokratiske principper*, når en stat egenhændigt vælger at lukke fremmede ude (Abizadeh 2008). Standardargumenter for lukkede grænser inkluderer *beskyttelse af et lands unikke kulturelle særpræg og bevarelse af velfærdsstaten* (Miller 2016) samt *stateres ret til selvbestemmelse*, som også vil blive berørt i et vist omfang her (Wellman 2008).

Når jeg skal vise, hvilke implikationer ideen om åbne grænser har for spørgsmålet om boykot af VM i Qatar, bruger jeg Humans Rights Watch (HRW) og Amnesty International som de primære kilder til at beskrive forholdene for migrantarbejdere i Qatar, da jeg vurderer, at det er de kilder, der har bedst adgang til at beskrive de reelle forhold på en kompetent og kvalificeret måde. Jeg bruger desuden research fremsat af The Guardian, som jeg også betragter som en troværdig kilde.

Som det første i opgaven vil jeg berøre begrebet boykot. Jeg vil herefter tage hul på libertarianisme som grundidé for de åbne grænser. I min udlægning af boykot vil jeg tage udgangspunkt i filosoffen Linda Radzik (2017), mens jeg i min udlægning af libertarianisme vil henvise til Robert Nozick (1974) for grundbegreber og til Brennan (2018) og Van der Vossen (2019) for en mere nutidig udlægning af de ideer, der kendetegner libertarianismen. Af andre libertarianske tænkere vil jeg senere inddrage Matt Zwolinski.

3. Boykot

På et helt overordnet niveau kan man beskrive boykot som en handling, hvor en part trækker sig fra eller undgår at samarbejde eller handle med en anden part. Men det slår ikke helt til, siger filosoffen Linda Radzik: *"When I pass over one brand of coffee in the grocery store simply because it is more expensive or less tasty than another, I am not boycotting it"* (2017, s. 107). Med det mener hun, at der også hører en moralsk dimension eller i det mindste en form for protest med til boykottet. Hvis man alene fravælger et kaffemærke på baggrund af pris eller kvalitet, er der ingen protest. Det er ikke et opgør med de værdier, som kaffen står for (Ibid).

Ikke alle protester har nødvendigvis moralsk karakter. Der kan være tilfælde, hvor protesten er motiveret af økonomiske eller praktiske formål, siger Radzik (Ibid). For eksempel undlod

forbrugeraktivister i 60'erne at handle hos udvalgte supermarkeder, fordi de efter deres opfattelse ødslede penge væk på reklamer, som førte til højere priser. På samme vis kan fagforeninger bruge boykot alene for at sikre bedre købekraft for deres medlemmer, uden at det har noget med moral at gøre (Ibid). Men når vi kigger på paradigmatiske eksempler på boykot, er det ofte tilfældet. Radzik nævner her *The Montgomery Bus Boycott 1955-56*, hvor afroamerikanere nægtede at køre i busser med sæder for sorte og hvide, *boykot af Nestlé i 1970'erne og 1980'erne*, hvor forbrugere boykottede Nestlé-produkter som svar på markedsføring af modernemælkserstatning i udviklingslande samt *boykot af apartheid i Sydafrika*, hvor kunstnere og musikere ikke ville udstille eller optræde i protest mod landets diskriminationslove (Ibid, s. 104-106). Ved kulturelle boykots nægter man at deltage i sportslige, kunstneriske eller akademiske aktiviteter (Ibid, s. 105). Omfanget af de enkelte boykots kan imidlertid variere. Ved vinter-OL i Beijing tidligere i år valgte det officielle Danmark (de danske ministre) at blive væk i protest mod menneskerettighedskrænkelser i Kina, mens de danske atleter tog afsted og deltog i legene (Løppenthin 2022a).

Det at udeblive fra et event kan være et forsøg på det, som Radzik kalder "*boycotting as avoiding complicity*" (boykot som undgåelse af medvirken eller delagtiggørelse). Her forsøger man at undgå at medvirke til noget forkert (Radzik Ibid, s. 109). Når boykottere siger, at de undgår at medvirke i en bestemt praksis, fordi de finder den uansvarlig, har de samtidig tendens til at tale om forpligtelse, siger Radzik: "*Complicity in injustice is itself a violation of justice. In order not to be unjust oneself, the protestors argue, one is obliged to join the boycott*" (Ibid, s. 111). For dem, der modsætter sig protesterne, kan de samme argumenter imidlertid bruges mod de protesterende ved at pege på alle de *andre* måder, de medvirker til uretfærdigheder. De kan kritisere, at boykottere fravælger produkt *A*, men stadig køber produkt *B*, som også er problematisk. Eller at de nægter at rejse til land *C* i protest mod den politik, der føres, men ikke kræver en boykot af land *D*, som opfører sig lige så dårligt. Selvom man kan betragte disse angreb som fair eller unfair (i en globaliseret økonomi kan det virke krævende at skulle være fuldstændig konsekvent i sine valg), så virker der her til at være en uoverensstemmelse i forhold til det, som boykotterne i første omgang har forpligtet sig på (Ibid).

På en lignende måde kan boykottere anklages for hykleri, siger Radzik. Hvorfor nægter man at rejse til land *C*, fordi regeringen i det pågældende land ikke overholder menneskerettighederne, hvis ens egen regering er skyldig i de samme overtrædelser af menneskerettighederne? Som med andre former for uoverensstemmelse kan hykleri bruges til at stille spørgsmål ved det egentlige motiv hos

den protesterende. Måske er det mere manden end bolden, man går efter. Men hykleri kan også være en legitim bekymring af andre årsager, siger Radzik: *"There is something unfair in insisting that other people abide by rules that one breaks oneself. It may imply that one is superior to other people. Perhaps the offensiveness of hypocrisy in these cases has more to do with the expression of moral condemnation contained in the boycott, than the avoidance of interaction"* (Ibid, s. 111). Den protesterende kan have god grund til at undgå at boykotte land C for ikke at blive medskyldig i en endnu større uret end den, man allerede er en del af, men det budskab, han gerne vil sende med sin protest, er måske bedre brugt, hvis han retter den mod sit eget land, siger Radzik (Ibid).

En anden relevant måde at se boykot på er, i den forbindelse, det, Radzik kalder *boycott as speech* (boykot som tale). Ved at se boykot som tale anerkender man, at boykot ikke kun handler om at gøre noget (eller ikke gøre noget), men at en del af det også er at sende et kritisk budskab. Når vi boykotter, passer vi ikke kun os selv og vores individuelle valg. Vi fortæller verden, *hvorfor* vi boykotter, i håb om at andre vil gøre det samme (Ibid, s. 112).

Gennem årene har der været flere store boykots i relation til internationale sportsbegivenheder, hvor hele nationer, inklusiv atleter, har valgt at blive væk. Heraf fandt to af de mest markante sted i forbindelse med sommer-OL i henholdsvis 1980 og 1984. Ved OL i 1980 i Moskva valgte knap 60 lande anført af USA at blive væk i protest mod Sovjetunionens invasion af Afghanistan i vinteren 1979 (Burns, 1984). I 1984 valgte Sovjetunionen og en mindre gruppe af lande modsat at blive væk fra OL i Los Angeles. Officielt skyldtes Sovjetunionens udeblivelse spørgsmål omkring sikkerhed for atleterne, om end det i høj grad blev tolket som en kritik af USA's udeblivelse fire år tidligere (Smothers 1996). Hvis Danmark vælger at boykotte VM i Qatar, kan effekten være den samme som ved de nævnte OL-boykots: Arrangementet bliver gennemført, men uden det eller de boykottende land(e)s deltagelse. Men hvis tilstrækkeligt mange kvalificerede lande vælger at gøre det samme som Danmark, kan man også forestille sig en situation, hvor VM slet ikke bliver til noget.

En kort opsamling. Når man boykotter nogen, er det altså for at udtrykke en protest mod nogen eller noget. Ofte fordi man mener, at der er noget moralsk forkert ved det, man protester imod. At boykotte kan være en måde ikke at medvirke til det, man mener er forkert, og det vil som regel være ledsaget af en åben erklæring om, hvorfor man mener, at boykot er nødvendigt. Ved ikke at medvirke i én uretfærdighed kan man imidlertid kritiseres for at medvirke til andre lignende uretfærdigheder,

og man kan anklages for hykleri, idet det budskab, man prøver at sende mod andre, måske er bedre adresseret mod en selv. Med disse indledende betragtninger om, hvad boykot er, vil vi nu bevæge os videre til forsvaret for åbne grænser.

4. Forsvar for åbne grænser

I den første del af kapitlet vil jeg præsentere de libertarianistiske grundidéer. Jeg vil herefter give en række moralske grunde til, hvorfor vi bør have åbne grænser. Til sidst vil jeg kort forholde mig til de økonomiske argumenter for åbne grænser.

4.1 Libertarianism

Libertarianisme bygger på idéen om, at (voksne) individer bør have ret til og ansvar for selv at træffe vigtige beslutninger i deres eget liv. Libertarianismen lægger derfor stor vægt på at beskytte individets rettigheder og frihed til at gøre, som det selv finder bedst. I tråd med det mener libertarianere, at der bør være klare grænser for, hvad andre (ikke mindst staten) kan påtvinge individer.

Set fra et libertariansk synspunkt kan man godt tvinge folk til at gøre nogle ting, hvoraf det mest åbenlyse vil være at tvinge dem til ikke at krænke andres rettigheder. Til gengæld kan individer på grund af deres individuelle frihed og værdien af denne hverken tvinges til at gøre det, der tjener samfundets bedste, eller det, der vil være bedst for dem selv (Van der Vossen 2019). Libertarianismen omfavner politikker, der fremmer den individuelle frihed og den private ejendomsret. Det gælder også en række frihedsrettigheder som for eksempel lige rettigheder for homoseksuelle, afkriminalisering af rusmidler og fri bevægelighed på tværs af grænser (Ibid).

Et centralt element i libertarianismen er spørgsmålet om skade. Hos John Stuart Mill kan et samfunds brug af magt over for et individ imod dets vilje kun forsvares i tilfælde, hvor det hindrer skade mod andre (Mill 1859/2003, s. 94-95). Så længe jeg ikke gør skade mod andre, bør jeg have friheden til at handle, som jeg ønsker.

Libertarianere tilslutter sig som John Stuart Mill et negativt frihedsbegreb (se Isaiah Berlins "Two Concepts of Liberty" (1969) for en definition af *positiv* og *negativ* frihed). Frihed er at være fri for andres indblanding. Hvis andre blander sig i mit liv og mine valg uden gyldig grund, begrænser de min

individuelle frihed, og det er forkert. Helt præcist læner libertarianere sig op ad John Locke, der ser skade som et tilbageslag mod en række naturgivne rettigheder. Locke mener, at der er en naturtilstand med perfekt frihed og lighed, og at det er menneskets opgave at opretholde denne naturtilstand gennem *The Law of Nature*. Her er mennesket forpligtet på at opretholde sit eget liv og ikke at skade andre i deres ret til liv, frihed og ejendom, da ingen har ret til at underlægge sig andre (Locke 1689/1988, s. 270-271).

Libertarianere vil som sagt kun acceptere statens indgriben i de tilfælde, hvor det beskytter individers rettigheder. Det er eksempelvis godt at have politi og retsvæsen, da det giver individet mulighed for at kunne færdes frit uden at skulle bekymre sig om at blive overfaldet, og det er godt, at staten sikrer individets private ejendomsret, da det beskytter retten til at eje og besidde ting. I begge tilfælde må man acceptere, at man samtidig må give afkald på dele af sin frihed ved at lade staten bryde ind. I en situation med en dødelig og smitsom virus vil der ligeledes være en rolle at spille for staten, idet den kan være med til at forhindre, at individer gør skade på hinanden ved at overføre smitte.

Det forholder sig anderledes med fordelingspolitik, hvor man vil flytte midler fra rig til fattig. En stat, der gør mere end at agere som minimalstat, kan ikke retfærdiggøres, da det strider mod min individuelle frihed, argumenterer Robert Nozick (1974). Som individ er jeg moralsk forpligtet til ikke at skade andre, og dette kan staten pålægge mig med magt. Det er også rart, hvis jeg hjælper andre, men der gælder ikke samme forpligtelse, og staten kan ikke bruge sit magtapparat til at tvinge mig til at hjælpe andre, medmindre jeg har gjort dem uret, da det er i strid med min ret til ikke at blive tvunget til at gøre bestemte ting (Nozick 1974, s. ix).

Et centralt element for Nozick er ideen om *selvejerskab*, der giver meget stærke rettigheder over egen person (Van der Vossen 2019). Hvis staten tvinger mig til at betale skat af den løn, jeg har tjent, med det formål at omfordele den til andre, svarer det ifølge Nozick til en form for tvangsarbejde, hvor jeg bruges til at opnå bestemte mål, som jeg ikke selv har valgt eller tilsluttet mig. Idet andre tager dette valg fra mig, gør det dem til *delejer* af mig. Det giver dem en form for ejendomsret over mig (i forhold til arbejde som jeg ikke selv får fortjenesten af), hvilket ikke er acceptabelt (Nozick, s. 172). Nozick mener, at man må respektere individet som den primære myndighed i eget liv og som herre over egen arbejdskraft og krop.

Det indebærer, at folk kan vælge at arbejde eller ikke at arbejde, som de har lyst til (så længe de ikke skader andre), at de kan arbejde for dem, de ønsker, på betingelser de selv finder passende uden indblanding fra andre (der bør for eksempel ikke være krav om mindsteløn), og at de i udgangspunktet kan beholde det, de tjener (Van der Vossen 2019).

Ifølge Jason Brennan (2007) er det karakteristisk for nyere libertarianistiske tænkere, at de ikke blot lægger vægt på Nozicks ide om selvejerskab og ret til ikke at blive tvunget til at hjælpe andre. Snarere end at beskrive et perfekt og ideelt samfund koncentrerer de sig i stigende grad om, hvilke politikker der kan gøre verden bedre i dag. Huemer kalder denne tilgang for *nonideal nontheory* (Brennan 2007, s. 3. Huemer 2017, s. 231). Snarere end at afvise omfavner nyere libertarianere ifølge Brennan idealer om social retfærdighed og accepterer, at også positiv frihed er vigtig, mens de fastholder, at en stor grad af negativ frihed, frie markedskræfter og andre libertarianistiske principper er en forudsætning for at opnå dette (Brennan 2007, s. 1). Flere hævder, at et væsentligt skridt på vejen er åbne grænser.

4.2 Moralske argumenter for åbne grænser

Da vi nu har set, hvad den libertarianske grundtanke går ud på, vil jeg her tage hul på forsvaret for de åbne grænser med udgangspunkt i moralske overvejelser.

4.2.1 Global apartheid

Da det primære mål for libertarianere er at fjerne barrierer, der forhindrer individer i at leve et frit liv uden tvang, vil man være en dårlig libertarianer, hvis man ikke spørger sig selv, hvor disse barrierer i dag manifesterer sig tydeligst. For nogle libertarianere vil dette spørgsmål have et meget billedligt og konkret svar. Ved grænsebommen. En af dem, der fremfører det synspunkt, er Bryan Caplan.

Bryan Caplan er økonomiprofessor ved George Mason University i Virginia. Når han kigger ud over verden, deler han mange andre økonomer og iagttageres holdning. Verden er i fremgang. Over en periode på 25 år er andelen af fattige i verden faldet med to tredjedele. Det absolutte antal mennesker, der lever i fattigdom, er halveret. Og realindkomsten er fordoblet (Bryan Caplan 2019, s. 5. World Bank Group 2016, 2018).

Trods denne udvikling er livet dog fortsat barsk i de fattige lande, hvor folk kan spejde langt efter det søde liv i de rige lande. Og selvom det går fremad for de fattige lande, vil de stadig være fattige i årtier

fremover. Det giver anledning til at stille et oplagt spørgsmål, mener Caplan. *“Why don’t all the people in poor countries who want the good life now – not decades hence – pack up and move to a rich country?”* (Caplan 2019, s. 7). Svaret er simpelt, siger han. Fordi de rige lande holder de fattige ude ved at holde deres grænser lukkede for fremmede (Ibid, s. 9).

Der er her tale om en form for *global apartheid*. Med det mener Caplan, at stater gennem migrationslove holder mennesker adskilt og bestemmer, hvor de har ret til at bo og arbejde på baggrund af deres fødested, og at det er lige så forkert som at opdele og behandle mennesker forskelligt på baggrund af farve, køn eller religion. Disse mennesker bliver holdt fast i fattigdom, fordi de er født uden for de rige lande.

Til det vil nogle måske sige: Hvorfor er det vores problem, at mennesker ude i verden lever i fattigdom? Det må de lande, der huser de fattige, tage sig af. Men til det, svarer Caplan: *“A fair point if I were asking... Why not use taxpayer money to save the global poor? But I’m asking a different question”* (Ibid, s. 16).

Det spørgsmål, som Caplan vil lede os henimod, handler i stedet om to parter ret til at indgå frivillige aftaler. Hvis en udlænding ønsker at tage imod et jobtilbud fra en villig arbejdsgiver eller leje en lejlighed fra en villig udlejer, hvilken moralsk ret har man så til at standse dem? Det omhandler kontrakter mellem to parter, der hver især giver samtykke, og har ikke noget med statens prioriteringer af velfærd at gøre, påpeger Caplan, så hvorfor blander staten sig?

Ved at føre en stram grænsepolitik griber staten således ind i individers frie ret til at indgå gensidigt frivillige aftaler med andre. Det begrænser individers bevægelsesfrihed og påfører både arbejdstager og arbejdsgiver skade, hævder Caplan (ibid). Hvordan lukkede grænser skader mennesker, og hvorfor de er svære at forsvare, illustreres bedst med et eksempel fra Michael Huemer (2010) kendt som *“Starvin’ Marvin”*, som vi nu vil se nærmere på.

4.2.2 Starvin’ Marvin

I eksemplet beder Huemer os forestille os følgende situation:

Marvin er i desperat situation for at skaffe mad. Hvad der er grunden til dette, er uklart, men det kan skyldes en naturkatastrofe, der har ødelagt hans afgrøder, eller måske har nogen stjålet hans mad.

Uanset hvad er Marvin i risiko for at dø af sult. I et forsøg på at undgå dette begiver han sig på vej til markedet, hvor han vil købe brød. Medmindre noget kommer i vejen, beder Huemer os om at antage, at der faktisk er folk, der vil sælge brød på markedet, og at Marvin selv har noget, han kan tilbyde den anden vej, så de vil handle med ham. Det ser altså ud til, at Marvins plan vil lykkes, hvis han kommer derhen. Men Sam har holdt øje med Marvin, og af en eller anden grund vælger Sam at bryde ind, og han tilbageholder Marvin med magt, så han ikke kan komme hen til markedet. Som et resultat af det må Marvin gå tomhændet hjem, og han ender med at dø af sult (2010, s. 431-32).

Når vi skal bedømme Sams handlinger, kan vi ifølge Huemer slå mindst tre ting fast. Sams handlinger var 1) ekstremt skadelige over for Marvin, og 2) en klar overtrædelse af Marvins rettigheder. Hvis man med rimelig sikkerhed kunne have forudset Marvins død som et resultat af Sam indgriben, kan det med rette siges, at Sam begik et mord, siger Huemer. Medmindre der var andre omstændigheder ved situationen, som vi ikke er blevet præsenteret for, var Sams handlinger derfor også 3) forkerte. Selv hvis Marvin ikke var død, men blot kom til at lide af underernæring som et resultat af Sams indgriben, ville Sams handlinger være forkerte (Ibid).

Huemer bruger dette eksempel til at sige, at individer *prima facie* (det vil sige i en normal situation uden særlige eller specifikke omstændigheder, der kunne stille situationen anderledes) har en negativ ret til ikke at blive udsat for en alvorlig form for skadelig tvang (Ibid, s. 432). At der er tale om tvang, er der ikke tvivl om, siger Huemer. Sam bruger fysisk magt eller en trussel om dette for at holde Marvin tilbage, hvilket begrænser Marvins frihed.

At der er tale om skade, er der heller ikke tvivl om, da Marvin sulter. "Skade" forstås bredt som et tilbageslag mod nogens interesser, og det står klart, at sult og død er et alvorligt tilbageslag mod Marvins interesser, siger Huemer (Ibid).

Nogle vil hævde, at der er forskel på at påføre nogen skade og at tillade, at et individ udsættes for skade, og at det at tillade skade er mindre alvorligt end det at påføre skade. Huemer betragter dette synspunkt som meget kontroversielt, men understreger, at det ikke er det, der er på spil i eksemplet med Marvin og Sam (Ibid). Hvis Sam blot havde ladet stå til og nægtet at give Marvin mad, kan man sige, at Sam tillod Marvin at dø, fordi han undlod at hjælpe. Men det er ikke tilfældet. Her er Marvin på vej til at anskaffe sig noget mad, og Sam griber ind og bruger magt til at forhindre, at det sker. Det er at påføre skade *aktivt*, og fordi skaden involverer død, er der tale om drab (Ibid).

Eksemplet med Sam og Marvin viser ifølge Huemer og Caplan, hvorfor rige landes grænsepolitikker grundlæggende er umoralske. Marvin repræsenterer gruppen af mulige immigranter, der søger en vej ud af undertrykkelse og økonomisk trænge kår i deres hjemlande. Markedet repræsenterer USA eller et andet rigt land, hvor de fleste immigranter ville kunne lykkes med at få opfyldt deres behov, hvis de fik lov at komme ind. Sam repræsenterer USA's regering, som har indført strenge regler for, hvem der må krydse grænsen, og håndhæver disse. Grænserne er bevogtede af vagter i besiddelse af våben, som de bruger til at holde uvelkomne ude med magt, og myndighederne sørger for, at mennesker, der illegalt er kommet ind i landet, bliver stoppet og sendt ud igen (Huemer Ibid, s. 432-33. Caplan 2019, s. 18-19).

Det er ikke vores vilje eller evne til at hjælpe fattige i fattige lande, som Huemer og Caplan angriber. Det er heller ikke spørgsmålet, om vi er skyld i Marvins ulykke eller ej, idet Marvins situation lige så vel kan være forårsaget af en naturkatastrofe. Det er det forhold, at myndighederne aktivt stiller sig i vejen og forhindrer handel mellem indfødte og fremmede, som ellers kunne give de globalt fattige en mulighed for at arbejde sig ud af fattigdom. Set fra et libertariansk synspunkt er dette et brud på, hvad staten har lov at blande sig i.

I de rige lande er der mennesker, der gerne vil ansætte folk fra fattige lande til at udføre et stykke arbejde, og de fattige vil gerne tage imod arbejdet. Det får de ikke lov til, fordi den amerikanske eller danske regering blander sig, og det betyder, at der er fattige, som må fortsætte med at leve i fattigdom, undertrykkelse og under livstruende omstændigheder, selvom de uden regeringernes indblanding ville have en mulighed for at slippe ud af fattigdom og elendighed. Regeringerne agerer som Sam og behandler fattige lige så uretfærdigt, som Sam behandler Marvin. "*If this is wrong for Sam, why isn't it wrong for Uncle Sam?*" spørger Caplan (2019, s. 19).

Huemer udelukker ikke, at der under særlige omstændigheder kan findes gode grunde for regeringer til at holde udefrakommende ude. Hvis der for eksempel var nødvendigt at holde en person ude for at undgå en million menneskers død, fordi den person var bærer af en smitsom og dødelig sygdom, kunne det godt retfærdiggøres (Huemer Ibid, s. 433). I så fald ville skaden ved at lukke personen ind være større end ved at holde ham ude, og vi kunne godt forsvare at holde grænsen lukket over for ham. Pointen er dog netop, at der skal sådanne ting til, hvis det skal kunne forsvares ikke at tillade Marvin at komme ind i landet, fordi det i udgangspunktet virker urimeligt at lukke ham ude.

4.2.3 Når staten står i vejen

Selv hvis Sam ikke lider af sult, virker det ikke retfærdigt at lukke ham ude. Brennan og Van der Vossen (2016) giver os et eksempel på det.

Jason bor i Northern Virginia, men er træt af trafikken. Bas fortæller Jason, at det er skønt at bo i North Carolina. Og Jason beslutter sig for at flytte. Men da det ikke var Bas' mening at få Jason til at flytte, truer Bas Jason med et gevær, da Jason kommer gående henad vejen. Hvis ikke Jason vender om, vil han blive skudt, fortæller Bas Jason (2016, s. 25).

Hvorfor skulle Bas have ret til at holde Jason ude? spørger Brennan og Van der Vossen. Selvom Jason havde et fantastisk liv i Northern Virginia, ville Bas stadig krænke Jasons rettigheder ved at forhindre ham i at flytte til North Carolina. I så fald ville Bas bruge magt til at stoppe Jason i at interagere med andre, som gerne ville interagere med ham (Ibid s. 26). Som i tilfældet med Marvin virker det urimeligt at holde Jason ude, medmindre der er en meget god grund til det.

En afgørende forskel mellem de to eksempler og de faktiske restriktioner på immigration kunne imidlertid være, at disse restriktioner pålægges af staten og ikke af individer, og at der er forskel på de to ting på en måde, der gør staten til noget specielt, bemærker Brennan og Van der Vossen (Ibid).

En grund kunne være, at stater opfører sig som agenter på vegne af sine indbyggere, og at det gør det tilladeligt for dem at opretholde restriktioner over for Marvin og Jason. Spørgsmålet er her i første omgang om personer som en gruppe til forskel for enkeltindivider har ret til at tilbageholde Marvin og Jason.

I dette eksempel kunne Bas¹ have fået nys om, at Jason var på vej og have indkaldt sine naboer til møde. Sammen beslutter de, at Jason er uvelkommen, og de siger til ham, at han skal vende om. Hvis Jason alligevel forsøger at komme ind, kan de true ham med våben.

Igen virker det forkert at forhindre Jason i at flytte, siger Brennan og Van der Vossen. Det faktum, at de handler som en gruppe, ser ikke ud til at ændre på situationen. Det giver ikke andre gode grunde eller nogen specielle rettigheder, der viser, hvorfor de har lov til at begrænse Jasons frihed (Ibid). Men måske er der et andet forhold vedrørende grupper, som hidtil ikke er blevet taget med i

¹ Brennan og Van der Vossen bruger her et eksempel med Jane og Jim. Da der ikke lader til at være andre grunde til at bruge andre navne, end at det er nemmere at holde eksemplerne adskilt (og at de måske er trætte af at bruge deres egne og vil illustrere, at eksemplerne ikke kun gælder dem selv), vælger jeg at holde fast i Bas og Jason.

ligningen og kan ændre tingene. Et populært forslag kunne her være, at stater er specielle, fordi de er demokratiske. Men også det virker problematisk, siger Brennan og Van der Vossen.

Vi kan her forestille os, at Bas og naboerne har foretaget en afstemning, og at flertallet er blevet enige om at afvise Jason. Sammen møder de op ved grænsen og fortæller Jason, at han ikke er velkommen, og da Jason alligevel prøver at bane sig vej, trækker de deres våben og peger på ham (Ibid, s. 27).

Selvom handlingen udføres af en gruppe, der benytter sig af demokratiske midler, ser det stadig ud til, at det gruppen gør er forkert, påpeger Brennan og Van der Vossen. Bas og hans naboer mangler ganske enkelt retten til at fortælle Jason, hvor han kan rejse hen. Bas burde kunne rejse, hvorhen han ville, medmindre der er en god og selvstændig begrundelse for, hvorfor han ikke skulle have denne ret (Ibid).

4.2.4 Forskel på stater og klubber

Der kan imidlertid stadig være grunde til, at stater har ret til at holde udefrakommende ude. En af dem kunne have med *retten til selvbestemmelse* at gøre. Ligesom klubber har ret til at sætte restriktioner op for hvem, der har lov til at blive en del af klubben, kunne man forestille sig, at stater har ret til at bestemme hvem, der skal være medlem af deres "klub", siger Brennan og Van der Vossen (Ibid, s. 48).

Hvis stater ligesom klubber har ret til at holde mennesker ude på grund af retten til selvbestemmelse, så er det tilladeligt for stater at holde mennesker ude, selvom det måske ville være klogere for dem at tillade immigration. Med retten til selvbestemmelse er der ikke noget krav om, at stater gør ting på en smart måde eller på måder, der sikrer det bedst mulige udfald (Ibid).

Det mest overbevisende argument for retten til selvbestemmelse i forhold til immigration finder man ifølge Brennan og Van der Vossen hos Christopher Wellman. Wellman argumenterer for, at stater med selvbestemmelse har ret til at holde migranter ude, fordi retten til selvbestemmelse indeholder en ret til selv at bestemme, hvem man vil *associere* sig med (Ibid s. 49. Wellman 2008).

Her kan man forestille sig, at Bas gerne vil gifte sig med Jason, men at Jason afviser ham. Det ville være forkert, hvis Bas derpå ville tvinge Jason til at gifte sig med ham. Jason er en person med selvbestemmelse, eller autonomi, og har derfor ret til selv at bestemme, hvem han vil associere sig

med. Det indebærer også, at han har ret til ikke at associere sig med Bas (i det mindste ikke på den måde). Hvis Bas skal respektere Jason som en agent med selvbestemmelse, må han respektere hans ret til selv at afgøre hvem, han vil associere sig med. Det er muligt, at Bas' liv udvikler sig meget værre, fordi han er blevet afvist, men Jason har stadig ret til at sige nej til Bas (Brennan og Van der Vossen 2016, s. 49).

For at følge idéen om selvbestemmelse må vi forestille os, at det der gælder for individer som Bas og Jason også må gælde for individer og foreninger. Hvis Bas gerne vil være medlem af en lokal countryklub, og klubben afviser ham, kan han ikke tvinge dem til at acceptere ham. Medlemmer af klubben har selvbestemmelse og kan beslutte, hvem de vil have med at gøre, og det gælder også, selvom Bas muligvis vil være værre stillet som følge af klubbens beslutning.

Til sidst må det samme være tilfældet for stater. USA kan ikke på egen hånd tvinge Canada til at indgå en traktat. Canada har selvbestemmelse og kan selv afgøre, om landet ønsker at associere sig med USA på denne måde eller ej (Ibid).

Det sidste skridt i Wellmans argument er, at det samme gør sig gældende i forhold til immigration. Ligesom Canada har ret til at afvise at associere sig med eller indgå traktater med andre stater, så har Canada også ret til ikke at associere sig med bestemte individer. Hvis det er sandt, og immigration faktisk er en form for association, så har stater på baggrund af selvbestemmelse ret til at afvise immigranter.

Argumentet ser således ud:

1. Retten til selvbestemmelse hos stater giver dem ret til at vælge hvem, de ønsker at associere sig med.
2. Immigranter associerer sig med staten.
3. Derfor har stater med en ret til selvbestemmelse ret til at vælge, om de vil tillade immigration eller ej.

“The argument looks plausible, but has to be rejected in the end”, siger Brennan og Van der Vossen (Ibid, s. 50). For at se det må man se nærmere på idéen om selvbestemmelse. Der er således to hver for sig vigtige måder, som man kan forstå selvbestemmelse på, og ifølge Brennan og Van der Vossen bruger Wellman det på en tvetydig måde, der placerer sig mellem de to forståelser.

Forskellen ligger i naturen af den agent, hvis selvbestemmelse vi forholder os til, siger Brennan og Van der Vossen. *"Wellman's argument relies on an extension of this idea from the context of individuals (like Jason) to collectives or group-agents (like a country club or Canada). It's this idea of group self-determination that can be understood in two different ways"* (Ibid).

På den ene måde kan man forstå selvbestemmelse som summen af den selvbestemmelse, som tilfalder hvert individ. Her er statens rettigheder og status et resultat af overførte rettigheder og beslutninger fra gruppens medlemmer. Det kan man kalde den *individualistiske* forståelse (Ibid).

På den anden side kan man tænke på selvforståelse på en mere kollektivistisk måde, siger Brennan og Van der Vossen. Her handler det ikke blot om overførte rettigheder fra statens medlemmer, men om at gruppen i sig selv har en vis form for status. Grupper kan her ses som uafhængige eller selvstændige agenter, som er i stand til at handle frit og har en ret til selvbestemmelse helt på egen hånd (Ibid).

Den individualistiske forståelse giver mening i bestemte situationer som for eksempel i forhold til klubber, hvor folk frivilligt melder sig ind, siger Brennan og Van der Vossen. Ved at melde sig ind og forblive medlem accepterer medlemmerne de betingelser, der er vedtaget for klubben. Selv dem, der har modsat sig en beslutning accepterer frit at blive underlagt klubbens regler ved at opretholde deres medlemskab. Derfor kan man sige, at medlemmer af frivillige klubber eller foreninger kollektivt gør brug af deres *individuelle autonomi* (Ibid).

Men ulig frivillige klubber eller foreninger så accepterer vi som medlemmer af en stat ikke frit, hvad det er for nogle betingelser, vi går ind på ved at blive medlemmer, påpeger Brennan og Van der Vossen. Stater pålægger deres medlemmer regler med magt og lader ikke medlemmerne gå uden at hive hele deres eksistens op med rode. Det ville aldrig blive accepteret i klubber eller frivillige foreninger, hvor det netop er relevant at anvende den individualistiske forståelse af selvbestemmelse. *"In the state, there often is no clear connection between the individual members' wills and the collective"*, siger Brennan og Van der Vossen.

I det lys er det svært at se, hvorfor stater skulle have samme ret som klubber til at holde potentielle medlemmer eller immigranter ude ud fra den individualistiske forståelse af selvbestemmelse. *"Individualist self-determination does not apply to states"*, siger Brennan og Van der Vossen (Ibid, s. 51). Hvis argumentet skal holde, er det følgelig afhængigt af den kollektive forståelse af

selvbestemmelse, hvor det er gruppen som ét hele snarere end individerne i gruppen, der er i den privilegerede position, at de kan tage affære i forhold til gruppens anliggender. Det afgørende er her, om immigranter søger at *associere sig* med staten som et *kollektiv* – og ikke med dets medlemmer som individuelle personer, siger Brennan og Van der Vossen (ibid).

Om ikke andet så er der i hvert fald noget underligt ved at sige, at immigranter ønsker at associere sig med en stat, siger Brennan og Van der Vossen (ibid). Det immigranter foreslår er ikke noget i stil med en traktat, som det var tilfældet med Canada. Det sidste er et klart eksempel på associering, men migranter ønsker noget andet. De er ikke ude på at associere sig med selve staten som en kollektiv enhed adskilt fra dens medlemmer. Individer kan bedst siges at være interesserede i at tilslutte sig eller blive en del af staten og at blive en del af de mange dele, der udgør staten som sådan. Og det er noget andet, end den måde som stater associerer sig med hinanden på. For staternes vedkommende er det to enheder, der finder samme i en relation. For individet og staten er det en enhed, som ønsker at blive en del af en anden enhed, siger Brennan og Van der Vossen.

“When immigration succeeds, it is unnatural to say that we are still dealing with two separate entities, the group-agent Canada, and the individual immigrant, now standing in a newly formed association. The natural thing to say is that we are now dealing with a single collective body that has gained a new member” (ibid).

Når immigranter tilslutter sig en stat, er det altså ikke, fordi de går ind i et forhold med staten som ét hele. Forskellen bliver tydelig, når man ser på, hvordan traktater indgås, og hvordan immigration er organiseret, hævder Brennan og Van der Vossen.

“Because entering into a treaty involves associating with groups as collective agents, treaties call for negotiations with state representatives, such as the foreign minister or secretary of state; they are then signed in name of the country as a whole. The same is not true in the case of immigration” (ibid).

Den slags forhandlinger giver ikke mening mellem stater og immigranter, fordi immigranter ikke søger at associere sig med samlede enhed af en stat, men at blive vedvarende medlemmer af den, siger Brennan og Van der Vossen.

Man kan også forestille sig en immigrant (Ahmed), som med succes immigrerer til et land som Canada, og at Canada indgår en traktat med USA. Wellman mener, at Ahmed og USA er stillet på

samme måde i forhold til Canada. Men det er forkert, siger Brennan og Van der Vossen (Ibid, s. 52). For mens Ahmed bliver en del af enhver association, som Canada går som ét hele går med i, fordi han er blevet en del af den canadiske stat, er det omvendte ikke sandt. USA bliver ikke samtidig en del af alle de andre associationer, som Canada indgår i. Hvis Canada og Holland indgår en fælles forsvarstraktat, betyder det ikke af den grund, at også USA bliver forpligtet på at forsvare Holland. Ahmed bliver derimod forpligtet på den samme måde, som alle andre borgere gør.

Da stater ikke har ret til at afvise immigranter ud fra en individuelle forståelse af selvbestemmelse er den første præmis falsk. Ud fra den kollektive forståelse er den første præmis sand, men det er ikke sandt, at immigrant associerer sig med staten, som andre stater fx gør. Derfor er den anden præmis falsk. Da begge tilgange fører til falske præmisser har stater med en ret til selvbestemmelse *ikke* ret til at vælge, om de vil tillade immigration eller ej på baggrund af retten til fri association, konkluderer Brennan og Van der Vossen (Ibid).

Det er tilmed en god ting, siger Brennan og Van der Vossen. For hvis stater på dette grundlag ville have ret til at bestemme hvem, de ville acceptere og afvise som medlemmer, så ville den ret også gælde deres egne medlemmer. I så fald ville staten, hvis den besluttede, at den ikke ville associere sig med folk af en bestemt race eller etnicitet have ret til at fjerne den del af befolkningen fra statens territorie eller forbyde dem at få børn, hvilket klart forekommer uacceptabelt (Ibid).

4.2.5 Jordbærrestriktioner

En anden måde at forestille sig hvordan grænser skader individer er gennem øjnene på en jordbærhandler. Her beder Brennan og Van der Vossen os forestille os, at følgende forhold var gældende i forhold til handel med jordbær (2016, s. 21).

1. Desperate og fattige mennesker har kun en ting at sælge, og det er jordbær.
2. Kun rige mennesker køber jordbær.
3. De meget rige mennesker er i stand til at rejse verden rundt for at købe jordbær og finde den bedste handel.
4. De fattige må blive, hvor de er og må kun sælge jordbær fra deres hjem. De tvinges med en pistol for panden til ikke at opsøge bedre handler andre steder.

Hvis der fandtes en ond dæmon, siger Brennan og Van der Vossen, der ville gøre jordbærsælgere fortræd og samtidig gøre køberne rigere, ville det være meget sandsynligt, at han ville indføre punkt et til fire. Under sådanne forhold ville prisen på jordbær blive holdt kunstigt nede. Punkt et og to ville etablere en interaktion mellem jordbærsælgere og rige mennesker. Men punkt tre og fire ville reducere konkurrence mellem køberne, fordi jordbærsælgerne ikke ville kunne forsøge at opnå en bedre handel andre steder og kun kan tage imod de tilbud, der kommer til dem. Jordbærsælgerne ville derfor være nødt til at indgå dårlige aftaler (Ibid).

Brennan og Van der Vossens pointe er, at vi slet ikke behøver tilstedeværelsen af en ond dæmon, da det er de samme mekanismer, der gør sig gældende, når man i dag ønsker at sælge sin arbejdskraft og bor i et fattigt land. I det økonomiske system kan alt, inklusiv værdipapirer, fabrikker, penge og information, globaliseres og flyttes på tværs af landegrænser. Det gælder dog ikke lavtuddannet arbejdskraft fra fattige lande, som ikke kan søge andre steder hen for at finde bedre muligheder, men er tvunget til at blive, hvor de er og vente på, at mulighederne dukker op. Derfor er det heller ikke overraskende, at de eneste muligheder, der viser sig, involverer lav løn og ringe arbejdsforhold, siger Brennan og Van der Vossen: "*Our immigration laws make the most vulnerable members of the world sitting ducks for exploitation*" (Ibid).

På samme måde som jordbærrestriktionerne gør, at jordbærsælgerne er nødt til at indgå dårlige handler, gør restriktioner på immigration, at fattige, ufaglærte eller lavt uddannede arbejdere i fattige lande kun kan indgå dårlige handler.

Jordbæreksemplet har ligesom Starvin' Marvin-eksemplet fokus på den fattige. Fordi den fattige ikke kan rejse over grænsen til et andet land, hvor det måske er muligt at finde en, der vil betale mere for jordbær (for eksempel på et marked, hvor der er flere købere), er han tvunget til at blive, hvor han er og afvente de tilbud, der kommer til ham. På den anden side kan meget rige købere rejse frit og finde de tilbud, der er bedst. Det virker åbenlyst unfair.

Med det mener Brennan og Van der Vossen ikke, at rige og højtuddannede er frie til at rejse, hvorhen de vil, men at de har langt bedre mulighed for at rejse (fx for at købe ting), end de fattige har, og at de lukkede grænser rammer de fattige hårdere. Ligesom de fattige hindres de rige i at flytte for at finde arbejde. Men modsat de rige har de fattige få alternativer til at forberede deres tilværelse, når de hindres i at flytte sig (Ibid). Åbne grænser, på den anden side, vil skabe et mere ligeværdigt forhold

mellem rige og fattige, hvor begge parter har mulighed for at søge de muligheder, de ønsker uden at lide skade forårsaget af lukkede grænser.

4.2.6 Frihed på begge sider af grænsen

Selvom de fattige ser ud til at lide den største skade som følge af de lukkede grænser, er det en væsentlig pointe, at det ikke kun er de fattige immigranter, der lider skader. Også mennesker på den anden side af grænsen (det gælder både fattige og rige), der er villige til at hyre eller samarbejde med immigranter hindres i at gøre dette og lider derfor skade. Det samme gør butiksindehavere, hvor immigranter potentielt ville kunne bruge deres optjente penge til at købe varer, og udlejere, der kunne leje deres bygninger ud, så immigranterne havde et sted at bo (Brennan og Van der Vossen 2016, s. 22).

For nogle libertarianere er ideen om åbne grænser svær at sluge, fordi de ser den som en trussel mod den private ejendomsret. Den ide er dog forfejlet, siger Caplan (2019, s. 169-170). Der er ifølge Caplan, og Joseph Carens (1997) som han låner sit eksempel fra, tre positioner her. De tre positioner kan illustreres med udlejeren Bryan, der måske, måske ikke, ønsker at leje en del af sit hus ud til en fremmed. Beskeden til den fremmede lyder ud fra de tre positioner således:

- 1) Du kan ikke bo i Bryans hus, selvom han giver tilladelse til det.
- 2) Du kan bo i Bryans hus, selvom han giver tilladelse til det.
- 3) Du kan bo i Bryans hus, selvom han ikke giver tilladelse til det.

Punkt 1) er det der illustrerer den nuværende situation, siger Caplan. Selvom jeg som privatperson måtte have ønske om det, kan jeg ikke leje mit hus ud til en, der ikke i forvejen er statsborger eller bor i mit land uden tilladelse fra myndighederne.

Punkt 2) er den libertarianske position. Her er det husejeren selv, og ikke myndighederne, der bestemmer, om jeg kan leje mit hus ud til den fremmede eller ej. Hvis både Bryan og den potentielle lejer ønsker at indgå en lejeaftale, kan de gøre det frit uden myndighedernes indblanding.

Punkt 3) kalder Caplan for *the socialist view*. Hvis punkt tre skulle gælde, ville det ifølge Caplan kræve, at man ejede ting kollektivt (Ibid, s. 178). I et samfund bygget på libertarianske principper er individer frie til at gøre brug af retten til at tillade folk adgang til eller forvise dem fra deres ejendom. Dette

sikrer den private ejendomsret. Men denne ret er de sikret som individer og ikke som et kollektiv (Carens 1997, s. 254). Hvis man vil bruge ideen om kollektivt ejerskab til at retfærdiggøre, at man enten holder fremmede ude eller til at give dem adgang til ens egen eller en andens ejendom, må man acceptere, at kollektivet på samme baggrund kan retfærdiggøre at omfordele indkomst, efter hvad flertallet ellers kunne blive enige om, og det er ikke acceptabelt fra et libertariansk perspektiv. Det er socialisme (Caplan 2019, s. 179. Carens 1987 s. 254).

Punkt to, som er den libertarianske position, er altså den, der giver Bryan den størst mulige frihed til at handle, som han som individ finder det passende uden at blive tvunget til noget af andre. Det giver *ikke* andre ret til at bo i hans hus, hvis han ikke selv giver tilladelse til det.

4.2.7 Fri handel

Ligesom der er stærke moralske argumenter for fri bevægelighed, fordi restriktioner på immigration er en barriere mod folks frie ret til at bevæge sig rundt på kloden og til at indgå frivillige aftaler om arbejde og lignende, så er der ifølge Brennan og Van der Vossen tilsvarende grunde til, at man ikke bør hindre fri handel mellem mennesker. "*If we believe the rights of workers to choose their employment free from force, we should also believe in people's rights to buy and sell their products free from force*" (2016 s. 61).

De mest åbenlyse barrierer mod frihandel er ifølge Brennan og Van der Vossen (Ibid, s. 59-60):

- *Importkvoter*: Begrænsninger på hvor store mængder af en vare, der må importeres fra et andet land.
- *Forbud/embargo*: En importkvote på nul på en vare.
- *Told og tariffer*: Import er tilladt, men køber eller sælger pålægges at betale en afgift, hvilket forhøjer prisen på den importerede vare og gør den mindre konkurrencedygtig i forhold til varer produceret indenlands.

Dertil kan regeringer også lave restriktioner på handel på mindre åbenlyse måder (Ibid, s. 60)²:

² Det er også det, man kalder for *non-tariff measures* (UNCTAD 2022).

- *Subsidier*: Skattebetalte støtteordninger til hjemmehørende producenter, der tillader producenter at sælge varer under markedspris. Et eksempel på dette kan være subsidierede fødevarer fra landbrug i rige lande, som gør, at der købes færre fødevarer fra landbrug på hjemmemarkeder i fattige lande.
- *Regulering*: Regulering lagt ned over importerede varer har ofte den (nogle gange tiltænkte) effekt, at importen reduceres eller kunstigt gøres dyrere og ikke konkurrencedygtig.

For at vise hvordan restriktioner på handel påfører skade, bruger Brennan og Van der Vossen et nyt eksempel med Starvin' Marvin (Ibid, s. 61).

Marvin bor på landet i Mississippi og er fattig og sulten. Han laver derfor ting, som andre folk kan købe. Marvin finder en køber i Chicago, som han, medmindre nogen stopper ham, vil sende til køberen, så han kan få penge og brødføde sin familie. Marvin putter varen i en FedEx-pakkeboks og sender den til Chicago. Men da den ankommer, samler du den op og sender den enten tilbage eller smider varen væk. (Alternativt siger du til Marvin, at han gerne må sælge ting til folk i Chicago, men kun hvis en af dem først betaler et tilstrækkeligt højt beløb, hvilket er nok til at skræmme Marvins køber væk). Som et resultat afbrydes handlen, og Marvin bliver ved med at være fattig.

Som det var tilfældet tidligere, virker min handling forkert, siger Brennan og Van der Vossen. Jeg undlader ikke blot at hjælpe Marvin, men skader ham aktivt. For Marvin kunne de penge, han tjener på handlen, være forskellen på at sulte eller have noget at spise, men jeg forhindrer ham med tvang i at gennemføre den planlagte handel med en villig køber i Chicago. Selvom det ikke er min skyld, at Marvin er fattig, er det min skyld, at han forbliver fattig, og jeg burde i stedet lade Marvin og hans køber gennemføre handlen (Ibid s. 62).

Tilhængere af restriktioner på handel vil hævde, at der er forskel på handler foretaget indenlands og handler, som går ind og ud af landet, og at restriktioner kan retfærdiggøres i det sidste tilfælde, da det er noget andet (Ibid). Vi kan her forestille os, at Marvin bor i Mauritius og fortsat har en køber i Chicago, eller at Marvin fortsat bor i Mississippi, men gerne vil sælge sine vare til en køber i Mexico. Men umiddelbart ser det ikke ud til at gøre nogen forskel, siger Brennan og Van der Vossen. Selvom udvekslingen ville finde sted på tværs af grænser, ville det stadig være forkert af mig at hindre handlen i at blive gennemført (Ibid).

Måske viser eksemplet blot, at det er forkert for mig at standse handlen, fordi Marvin er fattig, og at det derfor vil gøre stor skade på ham, hvis jeg går ind og hindrer handlen i at blive gennemført. Men det virker ikke til at være tilfældet, siger Brennan og Van der Vossen.

Hvis Jane har brugt adskillige år på at opbygge en virksomhed, og jeg pludselig hindrer den nu rige Jane i at levere produkter til sine kunder, virker det stadig forkert. Den skade jeg påfører Jane er ikke nær så betydelig, som den jeg påfører Marvin, men det virker stadig forkert (Ibid).

Uanset hvad der er på spil, virker det prima facie forkert at gå ind og hindre en handel, siger Brennan og Van der Vossen. Man kan her forestille sig endnu et eksempel, hvor milliardærene Carlos Slim Helu (mexicansk rigmand) og Bill Gates vil sælge erindringsbøger online. Bøgerne koster 10 dollars, og pengene skal bruges til at afholde en pokerturning, som de er værter for. Bas vil gerne læse en af de to bøger, men er ligeglad med hvilken, og han spiller plat eller krone for at afgøre det. Det ender med at blive Helus bog, men før han når at købe hans erindringer, dukker Jason op med et gevær og siger: "Jeg giver dig forbud mod at købe Helus bog. Jeg forlanger, at du køber *amerikansk*" (Ibid, s. 63).

I dette tilfælde er Bas ligeglad med, hvilken af de to bøger han får fat i (hvis han ikke kan få fat i den ene, kan han lige så godt bestille den anden), og de to (rige) sælgere vil næppe bemærke, at de går glip af en indkomst på 10 dollars og planlægger i øvrigt at bruge pengene på et mere eller mindre ligegyldigt pokerprojekt. Alligevel er det forkert for Jason at blande sig, siger Brennan og Van der Vossen. Jason bør ikke hindre Bas i at foretage købet, selvom det ikke for alvor er et tilbageslag mod de involveredes interesser (Ibid), siger Brennan og Van der Vossen.

Som det er tilfældet med den frie bevægelighed og de åbne grænser, virker det til, at der intuitivt er god grund til ikke at hindre frihandel mellem individer, uanset om det foregår indenlands eller på tværs af grænser. Nogle vil dog mene, at det er en selvfølge, at regeringer kan blande sig i handler, der foregår på tværs af landegrænser, idet udenlandske Marvin ved at sælge sine produkter over grænsen gør det på bekostning af en anden herboende, som ligeledes har det som sit livsgrundlag, siger Brennan og Van der Vossen. Ved at tillade Marvin at sælge sit produkt, kan man hævde, at han "stjæler" en andens virksomhed eller job, og at de indenlandske sælgere lider skade, måske også alvorligt, fordi udenlandske Marvin pludselig dukker op på markedet (Ibid).

Men her må man for det første tage hele ligningen med, siger Brennan og Van der Vossen. Når man hindrer udenlandske Marvin i at lave en handel i Chicago, er det ikke kun ham, vi pålægger en omkostning. Det sker også på bekostning af køberne, som foretrak Marvins varer frem for de indenlandske konkurrenters (Ibid).

Dernæst er det spørgsmålet, om det er tilladeligt at bruge tvang til at lukke ned for en konkurrent, hvis konkurrenten udkonkurrerer dig. Her virker svaret til at være nej, siger Brennan og Van der Vossen. Hvis Robert og Steve begge ønsker at gifte sig med Gjertrud, og hun vælger Robert på bekostning af Steve, fordi hun synes, at han er flottere og klogere, og Steve derfor bliver efterladt elendig og alene, ville ingen acceptere idéen om, at Steve ville have ret til at blande sig i Gjertruds beslutning (Ibid s. 26, lånt fra Nozick 1974).

Ingen ville mene, at Steve skulle kompenseres, og ingen ville bakke ham op, hvis han forsøgte at få de folkevalgte til at lave regler, der skulle forhindre ægteskab mellem Robert og Gjertrud, siger Brennan og Van der Vossen.

Hvis vi skal finde det rimeligt, at udenlandske Marvin ikke skal have lov at sælge varer til en køber i Chicago på lige fod med indenlandske Marvin, kræver det, at vi antager, at udenlandske Marvin ikke har ret til den samme økonomiske frihed som indenlandske Marvin.

Kun hvis udenlandske Marvin tillægges lavere moralsk status end indenlandske Marvin, er der gode grund til at hindre udenlandske Marvin i at "stjæle" indenlandske Marvins job. Men ofte forbliver det ubegrundet hos dem, der taler for restriktioner på handler over grænser, uden at der føres et egentligt argument for, hvorfor det må være sådan, siger Brennan og Van der Vossen. I udgangspunktet bør alle have frihed til at handle med hinanden også over grænser, hvis de kan finde villige partnere at handle med (Ibid, s. 65).

4.3 Økonomiske argumenter for åbne grænser

Indtil videre har vi primært beskæftiget os med de moralske argumenter for åbne grænser. For Caplan, Brennan og Van der Vossen og andre libertarianere er der dog også væsentlige økonomiske argumenter på spil, idet der er gode grunde til at antage, at verdens samlede velstand vil løftes

betragteligt, hvis fattige mennesker i fattige lande får mulighed for at flytte til de rige lande og jagte lykken der. I det følgende vil vi kort forholde os til den økonomiske begrundelse for åbne grænser.

4.3.1 Trillion-dollar Bills on the Sidewalk

For at illustrere hvordan åbne grænser vil ændre den økonomiske situation i verden til det bedre, beder Caplan os her forestille os en million mennesker, som forsøger at dyrke afgrøder i sneen på Antarktis (2019, s. 28). Det er selvsagt meget vanskeligt at få noget til at gro der, og efter at have knoklet med at skaffe føde vil farmerne inden længe hige efter at flytte til et mere frugtbart sted – eksempelvis et land i Sydamerika, hvor der er et varmere klima. Hvad vil resultatet af denne flytning være? spørger Caplan. Jo, immigranterne fra Antarktis ville åbenlyst få det bedre, idet de ville være i stand til at dyrke jorden og få noget at spise. Men de er ikke de eneste, der får noget ud af det.

Tilbage i Antarktis bidrog farmerne ikke til den globale økonomi, da de ikke var i stand til at producere noget, siger Caplan. Men det gør de nu, hvor de er rykket til Sydamerika. Her kan de dyrke rigelige mængder mad, og overskuddet kan de sælge, så det globale marked for fødevarer vokser. Det har ikke kun de anarkistiske farmere fordel af. Det har alle, der spiser. *“The secret behind mass consumption is mass production”*, siger han (Ibid, s. 29).

Hvis ikke der er nogen, der producerer, så er der heller ingen velstand, som man kan forbruge. Før den industrielle revolution levede selv de rigeste konger uden køleskabe, antibiotika, rindende vand, fly og internet, fordi der ikke var nogen, der producerede de ting. En konge havde dårlige tænder, fordi der ikke var nogen tandlæger eller folk, der producerede tandpleje, siger Caplan (Ibid, s. 30).

Når arbejdere får mulighed for at producere mere, så øger det generelt forbrugernes levestandard. Når arbejdere får mulighed for at producere umådeligt meget mere, så er det godt for rigtig mange forbrugere, og næsten alle ser ud til af at få noget ud af det. Så selvom nogle indfødte sydamerikanere måske må finde noget andet at lave, fordi der er kommet flere immigranter ind i deres land, så er det at byde de antarktiske immigranter indenfor ikke blot det mest moralsk rigtige at gøre. Det er også det smarte at gøre, siger Caplan.

Økonomisk set er de fleste lande ligesom Antarktis, siger Caplan (Ibid s. 31). Haiti og Bangladesh er også barske steder at skabe velstand. Disse lande har mange lavtuddannede eller ufaglærte. Men selv

lavtuddannede eller ufaglærte arbejdere er betragteligt mere produktive i den rige del af verden, end de er i den fattige. Det har derfor ikke alene noget med kvalifikationer at gøre, når arbejdere i fattige lande er fattige.

Caplan henviser her til økonomen Michael Clemens, der har sammenlignet arbejdere med samme færdigheder i forskellige lande. Hvis man flytter en gennemsnitlig arbejder fra den tredje verden til USA, siger Clemens, så vil lønnen stige med omkring 400 procent (Caplan 2019, s. 33. Clemens 2019). Selvom amerikanske arbejdere har bedre færdigheder end arbejdere i den tredje verden, vurderer han, at 60 til 70 procent af den globale lønkløft kan forklares i forhold til, hvor du er, og ikke hvem du er. Jo fattigere man bliver, jo større bliver fortjenesten ved at flytte en migrant. Hvis det er Nigeria eller Haiti man forlader, øges fortjenesten for arbejderen med omkring ti gange så meget som det, der var udgangspunktet (Ibid).

Grunden til at chefer i USA betaler mere end chefer i tredjeverdenslande er ikke, at amerikanske chefer er flinkere ved deres ansatte, siger Caplan. Alle chefer ønsker at tjene penge, men de konkurrerer om arbejdskraften. Hvis de betaler en arbejder mindre, end det han er værd, vil en anden arbejdsgiver profitere af det ved at betale arbejderen lidt mere for at få ham til at skifte job. Og forklaringen på, at chefer i USA kan betale mere end i Nigeria eller Haiti, er, at nigerianske og haitianske arbejdere er mere produktive i USA, end de er derhjemme (2019, s. 33).

Spørgsmålet er nu, hvor meget det vil gavne den globale økonomi, hvis man indfører åbne grænser og giver alle mulighed for at tage et job hvor som helst. Clemens estimerer, at det globale bruttoprodukt vil øges med 50 til 150 procent (Clemens 2011). I et pessimistisk scenarie svarer det altså til, at verdens velstand vil stige med en halv gang så meget som i dag, mens det i et positivt scenarie vil være halvanden gange så stort. Dette svarer til en vækst på 75 gange Manhattan om året, 150 gange Google om året, 375 millioner nye ferrarier om året eller ni millioner *happy meals* på McDonalds hver dag pr. person, påpeger Caplan (2019, s. 35).

Fri immigration er ikke kun godt for fattige immigranter med få færdigheder, som kan forfølge en helt anden og bedre levestandard, end de er vant til, siger Caplan. Det er altså også godt for dem, der i forvejen bor i de rige lande og har adgang til de goder, som immigranterne producerer. Dertil kommer stigninger på boligmarkedet som følge af øget efterspørgsel på boliger, nye muligheder for at få passet sit barn, hvis man er arbejdende mor, og mere arbejde til tømrere, murere og entreprenører

fordi der skal bygges nye huse, kontorer og fabrikker. Oveni kommer penge, som immigranter sender hjem til dem, der vælger at blive i deres fødelande³. ”*Open Borders isn't trickle-down economics. It's Niagara Falls economics*”, siger Caplan (Ibid, s. 37).

4.3.2 A Positive-Sum game

Brennan og Van der Vossen kalder resultatet af åbne grænser for et *positive-sum game*. Dette skal ses som en modsætning til et *zero-sum game* (2016, s. 5). Et zero-sum game er en form for interaktion, hvor man kun kan vinde og kun i det omfang, at en anden samtidig taber. Et eksempel på dette kan være poker, hvor du kun kan gå fra bordet med 100 dollars, fordi der er en anden eller flere andre, der samtidig går fra bordet og har mistet deres indsats (hvis det er på et kasino bliver det et *negative-sum game*, fordi huset også tager en del af indsatsen). I poker bliver der ikke lavet nye penge, de bliver kun flyttet rundt, siger Brennan og Van der Vossen (Ibid).

Et positive-sum game derimod, er en form for interaktion, hvor folk kan blive bedre stillet, uden at det sker på bekostning af andre, der samtidig må tabe. I bedste fald stiller et positive-sum game alle parter bedre (eller i det mindste ikke nogen værre) (Ibid). Mønstereksemplet på det er handel, siger Brennan og Van der Vossen. Normalt involverer forskellige parter sig i en handel, fordi de forventer og ofte får en fordel af den udveksling, der finder sted. Det kan være i form af profit, et gode de kan erhverve sig og sætter mere pris på end modparten, eller måske ønsker de blot at stille andre bedre. På den ene eller anden måde går handelspartnere ofte fra indbyrdes handler og er bedre stillet, end de var i forvejen (Ibid).

Hvis man tænker over global retfærdighed i forhold til zero-sum games og positive-sum games, så er det tydeligt, hvad det er der er galt med teorier, der fokuserer på omfordeling som den væsentligste måde at løse problemer med global fattigdom på, siger Brennan og Van der Vossen (Ibid). Omfordeling, hvor man giver penge fra de rige til de fattige, kan i mange tilfælde retfærdiggøres, men er i sin essens et zero-sum game. Ved omfordelingspolitik flytter man penge fra en part til en anden part i et forsøg på at stille den ene bedre ved samtidig at stille den anden værre. Det der, ifølge

³ Caplan bruger et eksempel med Puerto Rico. På grund af en højesteretskendelse fra år 1902 har alle puertoricaneere i ret til at bosætte sig i USA. Det har betydet, at mange puertoricaneere er flyttet til USA, men også at Puerto Rico i dag er det rigeste land i det Caribiske Hav, fordi immigranter i USA har sendt penge hjem til de puertoricaneere, der er blevet, hvilket har sat skub i økonomien (Caplan 2019, s. 48. Wikipedia 2018).

Brennan og Van der Vossen, løser problemerne med zero-sum games er ikke at ændre på, hvor meget og hvor lidt man kan trække ud af den ene eller den anden, men at ændre selve spillets natur, så det bliver til et positive-sum game.

Det gør man det bedst ved at sætte individer fri, så de kan sætte dem selv og deres goder i spil der, hvor de får mest ud af det. Det indebærer, at man åbner grænserne, så folk kan flytte sig derhen, hvor de kan få mest gavn af deres talenter og at sætte handel fri, så folk kan flytte deres goder eller arbejdskraft derhen, hvor der bliver sat højest pris på det (Ibid, s. 6).

En anden fordel vil her være, at man minimerer risikoen for at understøtte dårlige regeringer. Ved at omfordele penge og sende ulandshjælp til dårligt fungerende lande risikerer man at sende penge i hænderne på Kim Jong-un i Nordkorea eller Robert Mugabe i Zimbabwe, som kan bruge flere penge på at købe uranium eller på at bygge flere fængsler (Lomasky og Tésou 2015, kap 3).

Ved at åbne grænserne giver man almindelige mennesker mulighed for at søge de muligheder, som dårlige regeringer afholder dem fra at søge i deres egne lande, og man ændrer immigrationsdiskussionen fra at handle om godgørelse og spørgsmålet om, hvor mange immigranter man har råd til at tage ind til at handle om, hvilke moralske og økonomiske friheder og goder, som de åbne grænser giver (Caplan 2019, s. 194).

5. Boykot af Qatar

I den libertarianske litteratur findes der altså en række veludviklede standardargumenter for, hvorfor lande bør have åbne og ikke lukkede grænser. Dette er i høj grad bundet op på beskyttelse af det enkelte menneskes ret til fri bevægelighed og retten til at indgå frivillige aftaler med andre individer. Set fra et moralsk perspektiv er det svært at se, hvorfor et individ ikke skal have lov til at gøre brug af sin ret til fri bevægelse, og hvorfor en tredjepart skal have lov at blande sig i et frivilligt aftaleforhold mellem to parter. Når stater eller myndigheder begrænser den enkeltes i udgangspunktet frie bevægelighed, skader det aktivt parter på begge sider af grænsen. Det holder individer fast i fattigdom, og det hindrer fattige og rige individer i at interagere med hinanden. Det samme er tilfældet, når stater blander sig og lægger restriktioner på handel på tværs af landegrænser.

Set fra et økonomisk perspektiv ser det endvidere ud til, at vi lægger låg på en velstand, som kunne komme både rige og fattige til gode. Hvis vi satte det globale arbejdsmarked frit, er der meget, der tyder på, at verdens samlede velstand ville vokse betragteligt. Det vil ikke komme alle til gavn, da nogle vil risikere at miste deres arbejde, men generelt ville det give det enkelte individ bedre mulighed for at forløse evner og muligheder i livet. Vi vil nu se nærmere på, hvordan dette relaterer sig til, og hvad det i sidste ender betyder for diskussion omkring VM i Qatar i 2022.

Qatar er en lille, men rig ørkenstat, der er afhængig af udenlandsk arbejdskraft for at kunne omsætte sin enorme olierigdom til velstand. Allerede inden forberedelserne til VM i 2022 for alvor tog fat, udgjorde migranter den største del af Qatars arbejdsstyrke – de talte op mod 94 procent af alle arbejdere og 86 procent af den totale population på knap to millioner mennesker (Migration Policy Institute 2013). Alene i forbindelse med forberedelserne til VM blev det anslået, at der skulle bruges mellem 500.000 og 1.000.000 en million gæstearbejdere yderligere til at bygge hoteller, stadions og andre faciliteter og infrastruktur (Ibid). I dag er der dobbelt så mange indvandrere i Qatar, som der er qatarske borgere. Hertil kommer et stort antal arbejdere fra Bangladesh og Nepal eller afrikanske lande (Pattison et al. 2022. Abraham 2018).

Som det alene fremgår af tallene, fører Qatar det, der ligner en åben migrationspolitik. Det betyder ikke, at Qatars grænser er åbne for alle, men i hvert fald at Qatar åbner grænserne for arbejdskraft i det omfang, de kan være med til at bidrage til at etablere og bygge infrastruktur og faciliteter, der skal gøre Qatar til en moderne stat. Mange gæstearbejdere er i Qatar midlertidigt, men i 2017 begyndte Qatar arbejdet med en ny lov, der giver ikke-borgere, herunder migranter, der socialt og økonomisk har bidraget til Qatars velfærd mulighed for at blive i landet permanent (Abraham 2018).

Netop på grund af Qatars brug af migrantarbejdere har landet dog i samme ombæring været udsat for massiv kritik, i særdeleshed under forberedelserne til VM 2022. Ud over beskyldninger om korrupsion og manglende sportslig tradition i Qatar bliver Qatar som VM-vært kritiseret for at lade migrantarbejdere arbejde i ekstrem hede, have lange arbejdsdage uden fri, leve under primitive forhold og for opsigtsvækkende mange dødsfald blandt migrantarbejdere (Flouris 2019. Human Rights Watch 2019. Pattison et al. 2021. Jensen 2019).

5.1 Standardargumenter for boykot af Qatar

I det følgende vil jeg se på nogle af de mest fremherskende synspunkter i forhold til en holdning *for boykot* af Qatar som vært for VM i 2022. Mit mål er først at opbygge nogle standardargumenter, som jeg herefter vil granske og diskutere ved hjælp af det tankegods, jeg har bragt på banen i forhold til åbne grænser og den libertarianske ide. Herefter vil jeg undersøge, om de argumenter, der er fremsat for en boykot af Qatar, holder vand.

I min diskussion vil jeg primært referere til Asker Hedegaard Boye og Joakim Andersens artikel "Blodbold" bragt i Weekendavisen (2021), da artiklen sammenfatter mange af de argumenter, der i øvrigt bruges af tilhængere af *for boykot*-synspunktet (Se fx Auclair 2021. Frank 2021. Jerichow 2020. Tromsø IL 2021). Jeg gør sådan, da jeg tror, det vil være nemmere at forholde sig til for læseren.

Boye og Andersen skriver i første del af deres artikel:

"Qatar er blandt verdens rigeste lande, men også i Doha er man klar over, at undergrunden en dag vil være tømt for olie. Derfor satser man benhårdt på at omskabe sit image for at tiltrække turister og udenlandsk kapital. Et af midlerne er sportsvaskning i form af værtskaber, medierettigheder og partnerskaber med forbund, turneringer, klubber og profiler i sportsgrene som tennis, golf, gymnastik, motorsport, atletik, svømning, håndbold – og fodbold. I dette ridt mod omverdenens gunst skyes ingen midler" (Boye og Andersen 2021).

En første grund til at boykotte Qatar er altså *sportsvaskning* (også kendt som *sportswashing* fra engelsk). Jævnfør denne del af argumentet bør Qatar boykottes, fordi landet bruger investeringer i store sportsbegivenheder til at forbedre sit image og flytte fokus væk fra eller få fans til at acceptere de forhold, som Qatar tilbyder sine indbyggere (Boye og Andersen 2021. Wojtowicz 2021).

I forsøget på at få store sportsbegivenheder tildelt anklages Qatar yderligere for at gøre brug af *korruption*. På baggrund af efterforskning fra FBI har det amerikanske justitsministerium lavet et anklageskrift, der viser, hvordan tre medlemmer af det internationale fodboldforbund FIFA's eksekutivkomité frem mod tildeling af VM i 2022 modtog millioner af dollars til gengæld for at stemme på Qatar (Boye og Andersen 2021). Da det ser ud til, at påvirkning af de tre medlemmer har haft afgørende betydning for udfaldet af afstemningen, bør Qatar ifølge kritikerne boykottes.

En tredje grund til at boykotte er anklager om, at Qatar benytter sig af *slave-* eller *slavelignende* forhold for dets gæstearbejdere:

”I den lille golfstat fæstes hundredtusinder af migrantarbejdere til at bygge faciliteter og infrastruktur. Inden for rammerne af det såkaldte kafala-system kontrolleres unge mænd og kvinder fra Afrika og Asien under slavelignende forhold. En hushjælp eller bygningsarbejder får sit pas inddraget, bliver usselt betalt og stavnsbindes til sin arbejdsgiver i årevis” (Boye og Andersen 2021).

Mens Boye og Andersen beskriver forholdene for gæstearbejdere i Qatar som slavelignende, benytter andre direkte beskrivelser af slaveforhold.

”Med løftet om en god stilling og en rimelig løn kommer de udenlandske arbejdere til Qatar, og ved ankomst får de så at vide, at de nølede og ikke kom tids nok. Men at der er en anden stilling, godt nok som bygningsarbejder og ikke som leder af et sjak, og godt nok til en tredjedel af den lovede løn. Derudover skylder den nyankomne arbejder jo også for flybilletten. Bag dette står den samme slavehandler, som stod på Afrikas vestkyst for 250 år siden. Samme egoistiske og asociale udbytter, som sælger sit eget folk til fremmede” (Frank 2021).

En fjerde grund til at boykotte Qatar er selve *arbejdsforholdene*. The Guardian har dokumenteret, at mere end 6.500 migrantarbejdere fra Indien, Pakistan, Nepal, Bangladesh og Sri Lanka har mistet livet i forbindelse med byggeriet af syv stadioner, en lufthavn, motorveje, hoteller og hele beboelseskvarterer, siden Qatar blev udnævnt som vært for VM i 2010 (Boye og Andersen 2021. Pattison, Pete et al 2021). Menneskerettighedsorganisationen FairSquare, som har specialiseret sig i arbejderrettigheder i Mellemøsten, vurderer, at en betragtelig del af de døde migrantarbejdere kun var i landet, fordi Qatar vandt retten til at holde VM (Ibid). Da det er urimeligt, at arbejdere udsættes for farlige eller usikre arbejdsforhold, bør Qatar derfor boykottes.

En femte grund går på, at Qatar *udnytter* gæstearbejderne, og at arbejdsgiverne i Qatar uretmæssigt drager fordel af, at de er bedre stillet end gæstearbejderne. Eksempler på dette kan være, at man tilbyder gæstearbejderne lave lønninger, eller at arbejdsgiver vælger ikke at leve op til de betingelser, der ellers er lovet i aftalen mellem arbejdsgiveren og gæstearbejderen, fordi gæstearbejderen måske ikke har råd til at rejse hjem, siger kritikerne.

”Migrantarbejdere, som udgør over 90 pct. af arbejdsstyrken i det stenrige emirat, bliver fortsat groft udnyttet under forberedelsen af VM. De får i stort tal ikke deres løn til tiden. Mange har været presset til at gældsætte sig for overhovedet at få adgang til et job i Qatar. Men når lønnen udebliver, kan de ikke betale lånene tilbage. De kan ikke sende penge hjem til deres fattige familier. Mange oplever ligefrem sult (...). Hvis VM i fodbold gennemføres i Qatar i november-december 2022, vil det være på baggrund af systematisk undertrykkelse og misbrug af fattige mennesker” (Jerichow 2020).

En sidste grund til boykot fra *for boykot*-siden er, at Qatar ikke har nogen *fodboldtraditioner*. Jævnfør denne del af argumentet bør Qatar boykottes, fordi landet har et meget lille antal statsborgere på 300.000, der ikke tidligere har gjort sig gældende i hverken fodbold eller andre former for elitesport (i hvert fald kun i meget begrænset omfang). Derfor har landet ikke fortjent at afholde VM (Boye og Andersen 2021).

Vi har nu en række argumenter med samme konklusion: Boykot Qatar. Ifølge fortalerne bør man gennemføre en boykot af Qatar som værtsland for VM i fodbold af følgende grunde:

1. Qatar bruger VM i Qatar som en for sportsvaskning af landet.
2. Qatar har benyttet sig af korrupte midler for at få tildelt VM i Qatar.
3. Qatar tvinger gæstarbejdere til arbejde under slave- eller slavelignende forhold.
4. Qatar udnytter gæstarbejderne, fordi de er fattige.
5. De arbejdsforhold, som gæstarbejderne tilbydes, er farlige og usikre.
6. Qatar har ikke fodboldtraditioner, der gør landet berettiget til at afholde et VM.

Jeg vil i det følgende forholde mig til gyldighed og holdbarhed af argumenterne for at finde ud af, om der er grund til at boykotte Qatar. Jeg vil bruge mest energi på at kritisere de udsagn, som jeg vurderer har størst tyngde og giver bedst anledning til at diskutere den libertarianske ide om åbne grænser. Det gælder i særdeleshed punkt 3, 4 og 5.

5.1.1 Sportsvaskning

Begrebet *sportsvaskning* lader til at være afledt af et andet kendt begreb *hvidvaskning*. Ved hvidvaskning forstår vi normalt en praksis, hvorved man forsøger at skjule oprindelsen af ulovligt

tjente penge ved for eksempel at lade dem indgå i overførsler med udenlandske banker eller i lovlige virksomheder (Den Danske Ordbog 2022). Denne forståelse ser dog ikke ud til at dække en til en, når det gælder sportsvaskning. Ved sportsvaskning er der ikke nødvendigvis tale om ulovligt tjente penge. Qatar bruger mange penge på at bygge stadions og hoteller til VM, og selvom man kan mene, at det er forkert, at disse penge er tjent på olie, der ved afbrænding udleder store mængder kulstof til atmosfæren, er det ikke ulovligt. Tværtimod accepterer de fleste, at Qatar har en naturlig ret til at udnytte egne ressourcer. Dertil kommer, at Qatar kun kan tjene penge på det, fordi andre stater er villige til at købe olie af Qatar.

Bredere forstået ser sportsvaskning ud til at handle om at bruge sport til at forbedre sit omdømme eller den offentlige opfattelse og aflede kritik (Vår Fotball 2022). Dette må imidlertid også inkludere mildere former for forsøg på at forbedre sit omdømme. Når Danmark til juli er vært for de første etaper af Tour de France, vil vi sandsynligvis gøre, hvad vi kan for at få vores land til at fremstå så positivt som overhovedet muligt, idet tv-billederne ruller hen over skærmen i Europa og resten af verden. Dette kan også indebære, at vi vil skjule mindre pæne sider af vores land. Vi har eksempelvis undladt at lægge ruten forbi Danmarks største klimasynder Aalborg Portland, der sender CO₂-røg direkte op af skorstenene. Feltet kører også uden om udrejsecenter Sjælsmark, hvor voksne og børn, som har fået afslag på asyl, er indkvarteret mod deres vilje og hevet ud af skolen og væk fra deres kammerater, indtil den dag de vælger at rejse hjem til de selv samme lande, som de har valgt at forlade. I stedet sørger vi måske for, at rytterne cykler forbi en masse vindmøller i håbet om, at vi i fremtiden kan sælge og eksportere mere grøn teknologi. Og måske lader vi skolebørn tegne på vejene eller danse i rundkreds på markerne, når rytterne kommer forbi.

Idéen med Tour de France er naturligvis ikke at sælge vindmøller eller at vise, at (nogle) børn i Danmark har det godt og trygt. Modsat virker det ikke forkert, at Danmark som arrangør og økonomisk bidragsyder til Tour de France bruger opmærksomheden til andre formål, så længe det ikke skader cykelløbets kvalitet, og at vi foretager et tilvalg og fravalg alt efter, hvad der tjener os bedst. Bredt forstået lader der derfor ikke til, at der i sig selv er noget forkert ved sportsvaskning. I hvert fald ikke ud fra vores egen målestok.

En mere præcis udlægning kunne være, at sportsvaskning i tilfældet med Qatar er forkert, fordi Qatar bruger VM til at dække over eller skjule krænkelser af menneskerettigheder. Det virker dog som en

noget forenklet fremstilling. Qatar har formentlig andre gode grunde til at forsøge at forbedre sit omdømme. Ligesom Danmark, ønsker Qatar at tegne et billede af sig selv som et land, der er værd at investere i den dag, hvor de fossile brændsler slipper op. Til den tid ønsker Qatar ikke at blive set som et land, der er kendt for store olieressourcer, som ikke længere er noget værd (GSDP 2008). I stedet vil landet forsøge at positionere sig som et land, der er attraktivt for investorer på grund af turisme og flere forskellige former for økonomisk aktivitet (Morakabati et al. 2014).

I det hele taget forekommer det underligt, at vi som udenforstående skulle have ret til at bestemme eller blande os i, hvordan Qatar som et frit land vælger at fremstille sig selv. Denne ret må i udgangspunktet tilfalde Qatar og ingen andre. Nogle vil måske hævde, at vi alligevel har ret til at blande os, idet vi som deltager ved VM og medlem af det internationale fodboldforbund FIFA (gennem DBU) kan ses som en slags medarrangør. Set i det lys er det ikke blot Qatar, der sportsvasker sig selv, men også Danmark og andre deltagerlande, der sportsvasker Qatar.

Denne ide virker dog ikke overbevisende. Vi kan her forestille os, at Vejgaard Badmintonklub som medlem af det nationale forbund for badminton, Badminton Danmark, har kvalificeret sig til Danmarksmesterskaberne. Ved en afstemning bliver Holte valgt som vært, og kommunen vælger at bygge en ny badmintonhal til formålet. Det viser sig senere, at Holte har behandlet de håndværkere, der har stået for halbyggeriet, dårligt, mens Holte samtidig fremstiller sig som et sted, der er godt at være. Af forskellige grunde virker Holtes optræden forkert, men det virker også forkert at bebrejde Vejgaard Badmintonklub som medarrangør, idet Vejgaard Badmintonklub har meget lidt med halbyggeriet og Holtes fremstilling af sig selv at gøre, hvis overhovedet noget. På samme måde virker det forkert at gøre Danmark eller DBU ansvarlig som medarrangør af VM i Qatar.

Det er sandsynligvis sandt, at Qatar bruger VM i fodbold til sportsvaskning. Men det er ikke sandt, at alle lande, der benytter sig af sportsvaskning bør boykottes. Det mener jeg er en falsk præmis. Derfor er det ikke holdbart at sige, at Qatar bør boykottes.

5.1.2 Korruption

Som vi så, er der noget, der tyder på, at Qatar har benyttet sig af korruption ved at tilbyde millioner af dollars i bestikkelse til medlemmer af FIFA's eksekutivkomité til gengæld for at stemme på Qatar. Set fra et libertariansk perspektiv er udveksling af penge for ydelser i private markeder normalt en

god ting, da det sætter individet frit og er med til at genere velstand. Når bestikkelse alligevel må betragtes som problematisk, er det, fordi bestikkelse i højere grad ser ud til at begrænse friheden end at maksimere den, og fordi man påfører andre skade. Hvis jeg bestikker en embedsmand, så jeg ikke behøver at betale skat, giver det måske større frihed for mig, men det betyder samtidig, at jeg skader andre, idet de nu modsat tvinges til at betale mere i skat, hvis staten fortsat skal dække sine udgifter. Det samme er tilfældet med bestikkelse, der hindrer andre i at få adgang til det samme marked som mig. Det binder hænderne på og tager friheden fra dem, der kunne have lyst til at søge samme mulighed, men nu har mistet retten til dette.

I tilfældet med Qatar ser det ud til, at Qatar begrænser de andre landes mulighed for at blive vært for VM ved at bryde med de regler, som medlemslandene af FIFA frivilligt har indgået eller bekræftet ved at melde sig ind og forblive medlemmer. I FIFA er det en eksekutivkomité på 24 medlemmer, der ved afstemning bestemmer, hvem der tildes værtskabet for VM. Hvis Qatar på forhånd har bestukket tre medlemmer af komitéen, ser det ud til, at USA, Japan, Sydkorea og Australiens frihed til at forsøge at overtale stemmeberettigede medlemmer med gode argumenter begrænses til kun at gælde 21 medlemmer. Den fordel, som Qatar opnår, påfører de andre lande skade.

Set i det lys virker det til, at der er kan være god resonans i at boykotte Qatar som værtsland, hvis det kan bevises, at Qatar har benyttet sig af bestikkelse. Et modargument må imidlertid være, at Qatar ikke er det eneste land, der beskyldes for at bruge korrupte midler. Også forud for VM i 1998 og i 2010, hvor Frankrig og Sydafrika blev tildelt værtskaberne, er der tegn på, at medlemmer af eksekutivkomitéen modtog bestikkelse, hvilket et medlem af komitéen selv indrømmede i 2015 (France 24 og AP 2015). Det samme kan meget vel have været tilfældet med Rusland i 2018 (Gonzalez 2020).

Da der er grund til at tro, at flere lande har benyttet sig af bestikkelse for at blive vært for VM, er det måske ikke så meget Qatar som FIFA, der er grund til at boykotte. Noget tyder på, at FIFA's procedurer ikke er gode nok, og at FIFA i et eller andet omfang har tilladt korruption. En rapport har afsløret, at tidligere FIFA-præsident Jao Havelange (1974-1998) sammen med sin svigersøn modtog 41 millioner schweizerfranc i bestikkelse for tildeling af tv-rettigheder ved VM i 2002 og 2006 (Conn 2012). Hans afløser, Sepp Blatter (1998-2015), var bekendt med bestikkelsen, men gjorde ikke noget ved det (PA Media 2019). I 2015 blev han selv fældet for korruption og senere idømt en bøde på en million

schweizerfranc. Også den nuværende FIFA-præsident Gianni Infantino er blevet undersøgt efter anklager om korrupsion, der menes at have fundet sted i 2015 (Panja 2020). Selv Danmark har gjort sig til genstand for spekulation omkring eventuel modydelse, idet DBU i 2015 og 2016 har sendt to ungdomslandshold på "gratis" træningslejr til Qatar med alt betalt af oliestaten (Sand 2015).

Hvis korrupsion er udbredt i FIFA, er det svært at se, hvorfor man skulle boykotte Qatar og ikke hele FIFA, idet FIFA og ikke Qatar lader til at være roden til problemet.

Et mere proportionalt svar end boykot, i en situation hvor forberedelserne til VM i Qatar er fremskredne, kunne være at lade afstemningen i FIFA's eksekutivkomité gå om (dette må naturligvis gøres under ikke-korrumpere forhold) og bede medlemmerne af FIFA tage stilling til, om man fortsat ønsker at gennemføre VM i Qatar, eftersom tildelingen i første omgang virker uretfærdig.

Det er muligvis sandt, at boykot løser problemer med korrupsion i FIFA. Det er formentlig også sandt, at Qatar benytter sig af korrupsion. Men en konklusion om, at boykot af Qatar løser problemer med korrupsion i FIFA er falsk. Jeg mener derfor, at argumentet er ugyldigt.

5.1.3 Slave- eller slavelignende forhold

En almen accepteret betragtning om slaveri er, at slaver i reglen er blevet erhvervet mod deres egen vilje (Carlsen et al. 2021). Dette kan være sket ved krig og lignende, og vold eller en trussel om vold har traditionelt set været en del af forholdet mellem slave og slaveejer (Ibid).

Et paradigmatisk eksempel på slaveri er USA's import af slaver til særligt sydstaten som Mississippi, Georgia og Alabama. Fra midten af 1600-tallet og frem til starten af 1800-tallet importerede USA omkring 600.000 slaver fra Afrika. Her blev slaverne tvunget ombord på skibe, hvor de måtte ligge tæt i lastrum, inden de blev solgt på auktioner og brugt som ulønnet arbejdskraft i tobaks- og bomuldsplantager med trusler om og udøvelse af vold, hvis de nægtede. Eneste mulighed for at slippe ud af slaveriet var at blive købt fri, hvilket for de fleste var uopnåeligt. Forklaringer på, hvordan slaverne blev tilvebragt, varierer. I nogle tilfælde kan det være mellemænd, som har solgt slaver videre til de handelsskibe, der har lagt til ved kysten. I andre tilfælde kan det være besætninger på skibene, der selv har taget afrikanere til fange (Ibid).

De forhold, som afrikanere blev udsat for i USA for 250 år siden, vækker ikke umiddelbart genklang i forhold til de forhold, som arbejdere fra Nepal og Bangladesh udsættes for ved at blive hentet til Qatar. Entreprenører i Qatar benytter i mange tilfælde mellemænd og agenter, som tager sig godt betalt for at skaffe gæstearbejdere til Qatar (Pattison et al. 2022). Men så vidt vi ved, er der ingen nepalesere og bangladeshere, der *sælges* eller *tvinges* til at tage arbejde i Qatar. Tværtimod lader det til, at nepalesere og bangladeshere indgår selvstændige og frivillige aftaler om at tage til Qatar for at arbejde, fordi de vurderer, at det er bedst for dem selv.

Nogle vil måske hævde, at fattige nepalesere og bangladeshere *er* tvunget til at tage imod et jobtilbud om arbejde i Qatar, da det kan være den eneste vej ud af fattigdom (Miller 2003, s. 97). Den tanke virker dog ikke særligt overbevisende. Selvom du er ekstremt fattig, og et jobtilbud kan virke svært at sige nej til, hvis det giver dig en mulighed for at tjene penge og forsørge din familie, kan der meget vel være andre hensyn, som *gør*, at du alligevel *vælger* at blive i stedet for at taget til Qatar. Det kan for eksempel være af hensyn til livet med dine børn, som du ikke vil se vokse op, hvis du vælger at tage væk, eller at du håber, at der dukker et bedre tilbud op senere. Skønt dine muligheder er meget begrænsede, vil der også fortsat være andre muligheder for at forsørge din familie end at tage til Qatar. Det kan være lavere betalte job i dit hjemland eller måske endda tyveri eller prostitution. Det virker ikke som særligt attraktive alternativer, men der er trods alt tale om valg mellem flere muligheder.

Når tvang er relevant i forhold til slaveriet i USA, er det fordi vi kan forestille os situationen, hvor en afrikaner bliver tilbageholdt med beskeden ”enten kommer du med og bliver slave i USA, eller også bliver du slået ihjel”. I en sådan situation har afrikaneren kun to muligheder. Han er tvunget til at følge med, hvis han vil beholde sit liv.

Hvis det var tilfældet, at den ene part ikke indgik frivilligt i en aftale i forhold til Qatar, kunne man ligeledes tale om tvang ifølge Kant. Bruges gæstearbejderen alene som middel til at opnå Qatars mål om at blive klar til VM eller opfylde entreprenørens ønske om at bygge stadions færdige til tiden, uden at man ikke også behandler arbejderen som mål i sig selv, kan man tale om tvang (Kant 1993/1785, s. 64). Hvis gæstearbejderen derimod accepterer formålet og *gør* det til sit eget, er der ikke tale om tvang. I tilfældet med arbejderen fra Bangladesh eller Nepal ser det ud til, at arbejderen

selv ser et formål i at tage til Qatar. En årsag kan være, at det giver bedre mulighed for at forsørge sig selv og sin familie.

Et andet punkt, hvor beskrivelser af slave- eller slavelignende forhold ser ud til at ramme forbi, er spørgsmålet om løn. Ifølge Boye og Andersen er det at være "usselt betalt" et relevant kriterium for slavelignende forhold. Det er dog uklart hvordan. Som vi har været inde på, indgik slaver i datidens USA som ulønnet arbejdskraft. Hvis slaver modtog små pengebeløb, var det undtagelsen og ikke reglen (Monticello 2022).

Et tilfælde, hvor ringe eller ussel betaling forekommer at være relevant, er til gengæld udenrigsministeriets brug af praktikanter på ambassader eller konsulater i udlandet. Her arbejder studerende fuldtid, men modtager, udover SU, ikke andet end et lille tilskud på mellem 2.500 og 4.000 kroner om måneden for at dække deres leveomkostninger (Udenrigsministeriet 2022). Sammenlignet med hvad en embedsmand på en ambassade tjener, og hvad det koster at holde sig selv oven vande med kost og logi, forekommer det som en ringe løn, men de færreste vil alligevel sige, at praktikanter arbejder under slavelignende forhold. Et andet relevant eksempel kunne være tomatplukkere i Italien. I nogle tomatplantager i Italien arbejder sæsonarbejdere fra Rumænien og Polen for ned til 25 euro om dagen (Spigno og Mashall 2017). Men selvom det efter både danske og italienske standarder forekommer lavt, virker det ikke rimeligt for os at konkludere, at rumænere og polakker derfor arbejder under slavelignende forhold i Sydeuropa.

En mere overbevisende del af argumentet om slave- eller slavelignende forhold for gæstearbejdere i Qatar er inddragelse af pas eller andre forsøg på at stavnsbinde gæstearbejdere, så de ikke har mulighed for at rejse hjem.

Qatar får især kritik for at gøre brug af det såkaldte *kafala*-system. I kafala-systemet giver staten borgere eller selskaber tilladelse til at sponsorere og beskæftige udenlandske arbejdere og udstede dem et visa. Sponsoren dækker rejseudgifter, sørger for logi for arbejderen og fungerer samtidig som arbejdsgiver, som betaler gæstearbejderen løn. Problemet med systemet er ifølge kritikere, at det skaber en ubalance, som kan udnyttes af sponsorerne, fordi det er private borgere, og ikke staten, der fører kontrol med arbejderes rettigheder. I dette system er arbejderne oftest nødt til at have sponsorens tilladelse til at skifte job eller beskæftigelse eller rejse ind og ud af landet. Fordi

arbejderne har ringe mulighed for at sætte sig imod, hvis sponsoren misbruger sin magt, argumenterer nogle for, at systemet er med til at facilitere moderne slaveri (Robinson 2021).

Det er en pågående diskussion i libertarianistiske kredse, om selvejerskab giver tilladelse til frivilligt at gøre sig selv til slave eller ej (Van der Vossen 2019). Eftersom folk som følge af idéen om selvejerskab har råderet over deres egen person, mener nogle libertarianere, at der også ligger en ret til at overføre egne rettigheder til en anden person, for eksempel gennem salg. Dette afvises af den ene fløj, fordi det moralsk set er umuligt at kontrollere andre folks vilje (Barnett 1998, s. 78-82), fordi man ikke kan tilegne sig andres krop, som man kan med jord eller ejendom (Kinsella 2003), eller fordi det underminerer personers autonomi (Grunebaum 1987).

Modsat forsvares det af den anden fløj med henvisning til, at selvejerskab handler om at give folk kontrol over, hvordan deres person må bruges, og ikke om at fremelske en bestemt psykologisk kapacitet til at kontrollere sig egen person. Som følge af det argument er det retten til at udøve ens autonomi, der tæller, selvom man udøver denne ret på ellers problematiske måder (Steiner 1994).

Da det ikke virker plausibelt, at man skulle melde sig frivilligt til at blive slave for en qatarsk herre, er det afgørende i forhold til gæstearbejdere i Qatar imidlertid ikke, om dette er en ret eller ej. Det afgørende er de betingelser, gæstearbejder og arbejdsgiver indgår aftale om, og om de overholdes eller ej.

Kafala-systemet virker i udgangspunktet til at understøtte frivillige aftaleforhold, idet det ikke er staten, men individer, der fastsætter betingelserne. Hvis det var styret, der fastsatte betingelserne (fx ved at regulere løn og overenskomstforhold), ville det tvinge parterne til at agere på en bestemt måde, og det kunne potentielt hindre ansættelser eller gøre det mere besværligt. Idet styret blander sig udenom, er individerne derimod frie til at indgå de aftaler, de ønsker. Dette betyder også, at parterne kan indgå aftaler med forhold, som en tredjepart ikke måtte synes om, men modsat ikke har ret til at blande sig i. Det kunne eksempelvis være lav løn eller få eller ingen klausuler, der tillader gæstearbejderen at rejse hjem, inden arbejdet er gjort færdigt, eller deadline er nået. Disse forhold kan forsvares, hvis begge af egen vilje siger ja til dem.

Nogle almindelige betragtninger om indgåelse af kontrakter på frivillig basis er, at man er ude af stand til at indgå kontrakter, hvis man 1) mangler evnen til at forstå naturen af en transaktion eller være modtagelig for grunde til eller grunde til *ikke* at gå med til en aftale, eller 2) hvis man mangler evnen

til at udøve kontrol over sine valg (Markovits og Atiq 2021). Udover generel uduelighed kan trusler mod friheden til at indgå kontrakter på fair vilkår være mangel på information på grund af fusk eller fortielse, tvang, at du er under påvirkning af stoffer, eller i mindre grad at du bliver foranlediget til at skrive under på noget, fordi du stoler på eller har et særligt forhold til den person, der præsenterer kontrakten for dig (Ibid). I forhold til indgåelse af frivillige kontrakter mellem gæstarbejdere og arbejdsgivere i Qatar er det selvfølgelig særligt vigtigt, at gæstarbejderen forstår, hvad han skriver under på, og hvad det indebærer, og at arbejdsgiveren ikke tilbageholder information eller betingelser, som stiller gæstarbejderen anderledes end ventet ved ankomst til Qatar. Man kunne her forestille sig, at sprogbarrierer og analfabetisme er en udfordring. I det tilfælde må det pålægge arbejdsgiveren eller mellemmanden, der formidler kontrakten, at sikre sig, at gæstarbejderen får oversat og forstår, hvad kontrakten indebærer, da arbejdsgiveren ikke kan hævde betingelser, som gæstarbejderen ikke har godtaget, uden at krænke gæstarbejderens rettigheder.

Der, hvor kafala-systemet ser ud til at være problematisk, er tilfælde, hvor de kontraktlige betingelser ikke bliver overholdt, eller hvor der er tvivl om betingelserne. I et frivilligt aftaleforhold, hvor parterne selv er i stand til at løse stridigheder eller etablerer et selvbestaltet kontrolorgan til at løse det for dem, har staten ingen ret til at blande sig (Powel og Stringham 2008). Men hvis der ikke er et sådant organ, eller parterne ikke på egen hånd er i stand til at løse konflikten, kan det være berettiget, at staten griber ind. Hvis arbejdsgiveren ved gæstarbejderens ankomst til Qatar inddrager gæstarbejderens pas og nægter at udlevere det igen, selvom kontakten misligholdes, lader der til at være ringe mulighed for gæstarbejderen for at gøre sine rettigheder gældende. Fratagelse af pas kan meget vel hindre arbejderen i at forlade stedet eller opsøge en anden arbejdsgiver, og han er derfor bundet til at blive, hvor han er. Man kan her tale om tvang, idet valget nu er arbejde hos den qatarske arbejdsgiver eller intet arbejde overhovedet.

Da den libertarianistiske ide er at forsvare individets rettigheder, er det tilladt for staten, eller mere direkte er det statens opgave at gribe ind, hvis individers rettigheder trædes under fode. Staten bør ikke tvinge nogen til noget, medmindre de skader andre, eller vi har grund til at tro, at de vil gøre det, og derfor er det i overensstemmelse med libertarianismen at tillade individer at indgå frivillige aftaler med arbejdsgivere i Qatar uden statens indblanding, selvom de ikke nødvendigvis er særlige gunstige over for gæstarbejderen. Men hvis der opstår konflikt, eller arbejdsgiveren ikke overholder sin del

af kontrakten og misbruger sin magt til at fratage gæstearbejderen basale rettigheder, kan og bør staten kunne gribe ind som et svar på tvang.

Da kafala-systemet ved startpunktet baserer sig på frivillig indgåelse af kontrakter med betingelser omkring løn og arbejdsforhold, som begge parter siger god for inden ansættelse, lader det ikke til at kunne at leve op til det, vi normalt betragter som slave- eller slavelignende forhold. Kafala-systemet åbner dog for en uretmæssig brug af tvang over for gæstearbejderen, hvis arbejdsgiveren misbruger sin magt, idet der ikke stilles nogen sikkerhed for arbejdstagerens rettigheder fra statens side.

I sidste ende må det være et empirisk spørgsmål, i hvilken grad der finder misbrug sted, og om gæstearbejdere i Qatar tvinges til at leve under forhold, som de ikke har sagt ja til. Selvom Qatar som følge af kritikken i forbindelse med forberedelser til VM i 2022 har afskaffet dele af kafala-systemet og gjort det tilladeligt for gæstearbejdere at skifte job eller forlade landet uden deres arbejdsgivers tilladelse, når kontrakter er udført, har Human Rights og Amnesty International dokumenteret adskillige tilfælde, hvor arbejdsgiverne ikke overholder de kontrakter, der er indgået med gæstearbejderne, eller overtræder basale rettigheder.

Fra januar 2019 til maj 2020 har Human Rights Watch talt med 93 migrantarbejdere ved 60 forskellige arbejdsgivere og virksomheder i Qatar, som ikke har fået det i løn, de er blevet lovet, er blevet nægtet overtidsbetaling, er blevet tvunget til at arbejde mere, end de var stillet i udsigt, har fået tilbageholdt deres løn eller andre forhold, hvor arbejdsgiveren har misligholdt kontrakter (Human Rights Watch 2020a, s. 1-3). I juni 2020 berettede Amnesty International om 100 migrantarbejdere ved Al Bayt Stadium, der ikke havde fået løn i syv måneder (Amnesty 2020). Dertil kommer tilfælde, hvor arbejdere har fået inddraget deres pas af deres arbejdsgiver trods løfter fra de statslige myndigheder om, at det ikke ville ske (Human Rights Watch 2020b).

Det lader til, at der er en substantiel del af gæstearbejderne, der har været udsat for overgreb af denne karakter. Det er formentlig ikke én ud af tusind, det er sket for. Det er sandsynligvis mange flere. Selvom Amnesty International, Human Rights Watch og andre organisationer gør et vigtigt arbejde for at dokumentere brud på aftaler og rettigheder, er det imidlertid svært at få en ide om det præcise omfang af disse brud, og om det er en praksis så udbredt, at det begrunder en generel boykot af VM. Dertil er der en betydelig usikkerhed om forholdene blandt to millioner gæstearbejdere. Hvis størstedelen af gæstearbejdere oplevede, at der var store uoverensstemmelser mellem det, de blev

lovet, og det der i sidste ende var virkeligheden i Qatar, kunne det meget vel tænkes at bremse strømmen af nye gæstearbejdere til Qatar. Det lader dog ikke til at være sket.

Hvis lande benytter sig af slave- eller slavelignende forhold bør de måske boykottes. Men jeg mener ikke, det er sandt, at Qatar benytter sig af slave- eller slavelignende forhold. Det er en falsk præmis. Derfor er argumentet om, at Qatar bør boykottes, fordi landet benytter sig af slave- eller slavelignende forhold, ikke holdbart.

5.1.4 Udnyttelse

Udnyttelse er et omstridt begreb. For at finde ud af, om den qatarske arbejdsgiver udnytter gæstearbejderen fra Bangladesh, må vi derfor først være klar over, hvad vi mener, når vi taler om udnyttelse.

Karl Marx for eksempel så udnyttelse som et strukturelt fænomen, hvor én gruppe kunne rage goder til sig på bekostning af en anden. Arbejderne i et kapitalistisk samfund bliver ifølge Marx udnyttet, idet de bliver tvunget til at sælge deres arbejdskraft for mindre end den fulde værdi af de varer, de producerer, hvilket gør det muligt for kapitalisten at skumme fløden af og udnytte *deres* arbejde (Wolff og Leopold 2021).

Mellem individer ser udnyttelse ud til at handle om, at en agent *A* uretmæssigt drager fordel af en agent *B*. Ofte vil vi måske tænke på tilfælde, hvor *A* skader *B*. Allen Buchanan definerer udnyttelse som *"the harmful, merely instrumental utilization of him or his capacities, for one's own advantage or for the sake of one's own ends"* (Buchanan 1988, s. 87). Hos Buchanan er påføring af skade altså en betingelse for, at vi kan tale om udnyttelse. Et eksempel på udnyttelse kunne her være en plattenslager, der sælger værdiløse ting til ignorante personer.

Andre opererer med en bredere forståelse. Hos Alan Wertheimer kan begrebet også bruges om en interaktion, der er *gensidigt fordelagtig* og *frivillig* (Wertheimer 1999, s. 23). En person, der kræver tusind dollars for en flaske vand af en anden person, der er faret vildt i ørkenen, kan siges at udnytte personen ud fra denne forståelse. *A* udnytter her *B*, selvom begge parter ser ud til at være bedre stillet, end de ville være, hvis ikke transaktionen havde fundet sted, og *A* aldrig var dukket op med

vandet og havde tilbudt det til *B*. En interaktion er i det perspektiv også frivillig, hvis *B* ikke har været udsat for tvang eller svindel, og *B* selv har givet samtykke til transaktionen.

Matt Zwolinski på den anden side mener ikke, at der kan være noget meget forkert i en interaktion mellem *A* og *B*, hvor begge får noget ud af det, og *B* ikke er forpligtet på indgå nogen transaktion med *A*. I det perspektiv kan en interaktion mellem *A* og *B* ikke være *værre* end ingen interaktion, når *B* har en ret til ikke at interagere med *A*, og interaktionen er gensidigt fordelagtig, frivillig og fri for at være påvirket negativt af ydre forhold. Det indikerer, at der slet ikke er tale om udnyttelse i det tilfælde (Zwolinski 2008 s. 357).

Det var fire bud på afgrænsninger af begrebet om udnyttelse ud af mange. I det følgende vil jeg primært forholde mig til Wertheimer og Zwolinskis udlægninger af begrebet i forhold til at vurdere argumentet om udnyttelse. Jeg vælger at gøre sådan, da det ser ud til, at der altovervejende er tale om gensidigt fordelagtige og frivillige interaktioner mellem gæstearbejdere og arbejdsgivere fra Qatar.

Som vi så ovenfor, er påstanden fra tilhængere af *for boykot*-synspunktet, at migrantarbejdere bliver "*groft udnyttet*". Dette baserer sig på, at gæstearbejdere i væsentligt omfang ikke får "*løn til tiden*", at de "*presses til at gældsætte sig for overhovedet at få adgang til et job i Qatar*", og at VM, hvis det gennemføres i Qatar, vil finde sted på "*baggrund af systematisk undertrykkelse og misbrug af fattige mennesker*" (Jerichow 2020).

Vi tager den første påstand først. Hvis gæstearbejdere ikke får udbetalt løn til tiden, og arbejdsgiveren får noget ud af at tilbageholde lønnen (og der ikke blot er tale om, at hæveautomaten er gået i stykker), så virker det som et godt eksempel på udnyttelse, hvor der påføres skade. Da gæstearbejderen kan være i en sårbar situation, idet han har brug for pengene til at købe mad, eller fordi arbejdsgiveren har inddraget gæstearbejderens pas, og gæstearbejderen derfor er nødt til at blive, virker det, som om arbejdsgiveren udnytter situationen og den andens svaghed til at tilbageholde pengene. Som vi så ovenfor, kan misvedligholdelse af betingelser i kontrakter, som der er ringe mulighed for at slippe ud af, dog bedst karakteriseres som tvang, idet valget er mellem forsinket udbetaling af løn for udført arbejde eller intet arbejde (eller penge) overhovedet. Vi konkluderede her, at netop det argument for boykot er forbundet med visse empiriske usikkerheder, som gør det svært at vurdere, om det er holdbart eller ej, idet vi ikke kender det nærmere omfang.

De sidste to påstande i argumentet, der inkluderer gældsættelse for at få adgang til et job i Qatar og misbrug af fattige mennesker, lader i højere grad til at kredse om frivillige og gensidigt fordelagtige forhold. Når Jerichow siger, at en gæstarbejder "presses" til at gældsætte sig, må vi forstå det som en *ikke-tvingende* omstændighed, da ingen gæstarbejdere, så vidt vi ved, er blevet skubbet ombord på et fly med en pistol i ryggen. Vi må forstå "presse" sådan, at det er visse givne omstændigheder, der sætter den potentielle gæstarbejder i en bestemt situation (fattigdom), hvorpå arbejdsgiveren giver gæstarbejderen et tilbud. Arbejdsgiveren tilbyder ham en vej ud, hvor det kan være nødvendigt at gældsætte sig for at komme til Qatar, men dog arbejde til en løn, der om ikke andet kan tænkes at være bedre end det, man kan forvente at tjene i Bangladesh, med de kvalifikationer, det kræver at tage et arbejde i Qatar. Da vi kan betragte gælden som en midlertidig udgift, som gæstarbejderen må trække fra sin løn hver måned (vi kan også kalde det en investering), kan vi forenkle situationen ved at sige, at det, arbejdsgiveren fra Qatar tilbyder gæstarbejderen fra Bangladesh, er en lav eller meget lav løn. Denne løn er måske kun lige nok til at holde den værste sult fra døren eller til at sikre, at børnene derhjemme kan komme i skole, men det er ikke desto mindre bedre end udgangspunktet. Hvis det ikke var tilfældet, ville gæstarbejderen formentlig ikke have taget imod tilbuddet.

Det, vi har at gøre med her, er altså en situation, hvor både arbejdsgiver og arbejdstager ser ud til at være bedre stillet, end de var på forhånd. Samtidig er der tale om en frivillig transaktion, hvor gæstarbejderen giver samtykke til aftalen. Spørgsmålet er nu, om der er tale om udnyttelse, idet det i hovedreglen gælder gensidigt fordelagtig og frivillige transaktioner mellem gæstarbejdere og arbejdsgiveren i Qatar.

Lad os begynde med Wertheimer, inden vi ser på, hvad Zwolinski har at sige.

En måde at se gensidigt fordelagtige og frivillige transaktioner som udnyttelse er at sige, at selvom en transaktion kommer begge parter til gode, så kan goderne på en eller anden måde være unfair fordelt. Enhver gensidigt fordelagtig situation vil være et positive-sum game, fordi parterne tilskriver forskellig værdi til de ting, de ønsker at bytte. Sælgeren (arbejdsgiveren fra Qatar) har byttet noget, han værdsætter mindre (løn) for noget, som han værdsætter mere (arbejdskraft). Men det samme har køberen. Hvis lønnen var nødvendig for, at arbejderen fra Bangladesh kunne redde sig selv og familien fra sult, eller at han kan give familie et sted at bo, og han værdsætter dette mere end hans

arbejdskraft og ulemper ved at arbejde i Qatar, så er han også bedre stillet med transaktionen end uden. Gensidigt fordelagtige transaktioner vil på den måde skabe et *socialt overskud* (Wertheimer 1999, s. 9). Det vil sige en nytteværdi, der er større end den, der eksisterede før byttehandlen.

Den måde, som overskuddet er fordelt på, vil dog ofte afspejle parternes forhandlingsevne og position. En måde at se gensidigt fordelagtige interaktioner som udnyttelse er derfor at sige, at selvom det kommer begge parter til gode, så er den fordel, der gives til den ene part (i det her tilfælde gæstearbejderen fra Qatar), ikke stor *nok*.

Alan Wertheimer giver et billede af, hvad han mener, ved at analysere det eksempel, han kalder *Port of Caledonia and the Anna* (Ibid, s. 50). Eksemplet referer til en virkelig begivenhed, hvor et skib er ved at forlise, da en slæbebåd er i nærheden. Skipperen på slæbebåden tilbyder at kaste et reb ud og redde den synkende skude, men kun mod en pris på tusind pund. Ejeren af skibet går med til at betale, og skibet bliver reddet i land, men han lægger senere sag an mod skipperen på slæbebåden og vinder, da retten vurderer, at handlen var uretfærdig og urimelig i en grad, så dommen ikke kunne stå ved magt. Ejeren af skibet får som følge af retssagen 800 af de tusind pund tilbage.

Når det er unfair over for ejeren af skibet, at han skal betale tusind pund, er det netop, fordi den fordel, der gives til den ene part, ikke er stor nok, påpeger Wertheimer. Vi kan her se situationen på to måder, siger han. Fra den ene vinkel er ejeren af skibet bedre stillet ved at betale tusind pund, idet han er bedre stillet ved at tage imod tilbuddet sammenlignet med en situation, hvor ejeren af slæbebåden aldrig var dukket op. Men set fra en anden vinkel er ejeren ikke lige så godt stillet, som han burde være. Det er han ikke, fordi han *burde* blive reddet af slæbebåden til en *rimelig* pris. Skipperens truende fremfærd – at gøre det klart, at han ikke vil redde skibet, hvis ikke han får tusind pund – er ikke noget, han har ret til at gøre, siger Wertheimer. Det svarer til en røver, der truer med at skyde dig, hvis du ikke giver ham din pung:

"We might say that the vessel agreed to pay £1,000 for the rescue under duress, not simply because it had no reasonable alternative, but because the tugmaster had an obligation to rescue the vessel on better terms, that it was not morally or legally free to sail away. In effect, and like the robber, the tug threatened to do something wrong if its terms were not accepted" (Ibid, s. 62).

Hvis man vil afgøre, om en byttehandel er udtryk for udnyttelse eller ej, og om den er forkert, så bør man altså (set fra Wertheimers perspektiv) ikke nødvendigvis sammenligne de fordele, som parterne

får ud af det, med en situation, hvor der slet ikke havde været nogen transaktion overhovedet. I stedet bør man se på, om den potentielle udnyttende behandler den anden med respekt i forhold til de forpligtelser og rettigheder, som den anden kan siges at have i den givne situation. Det er på det grundlag, at man skal finde frem til en fair eller retmæssig transaktion. I tilfældet med skuden, der er ved at synke, vurderede retten, at skipperen på slæbebåden havde ret til at 200 pund for sin indsats (Ibid, s. 50).

Nu til Zwolinski. Zwolinski behandler i artiklen "Sweatshops, Choice, And Exploitation" (2007) netop Wertheimers udlægning af sagen om *Port of Caledonia and the Anna*, idet han prøver at finde ud af om arbejdere i sweatshops⁴ kan siges at være ofre for udnyttelse, fordi de får en lav løn.

Til en start virker *Port of Caledonia and the Anna*-eksemplet relevant for vurdering af sweatshop-arbejders forhold, siger Zwolinski (Ibid, s. 706). Hvis en arbejdsgiver har en forpligtelse til at betale en levedygtig løn til sweatshop-arbejdere, eller hvis arbejdsgiveren kan siges at være forpligtet til at betale det, der på fair vis fordeler det sociale overskud mellem arbejdsgiver og arbejdstager, så kan dem, der betaler løn under det niveau, være skyldige i udnyttelse, selvom arbejdere er bedre stillet med et job sammenlignet med et udgangspunkt, hvor man ikke har noget job overhovedet. I den forstand er aftalen, som indgås med arbejderne, gensidigt fordelagtig, men ikke så fordelagtig, som den *burde* være over for arbejderne, fordi arbejdsgiveren har en forpligtelse til at fordele overskuddet mere fair.

Men der er i hvert fald to problemer med Wertheimers idé om udnyttelse, siger Zwolinski.

For det første er det svært at se, hvad man præcist har løst ved at sige, at der *burde* være en mere retmæssig fordeling af et socialt overskud, og at alt der ikke overholder et vist niveau er udtryk for udnyttelse. Problemet med at finde ud af, hvad der er fair, og hvad der ikke er fair, og hvor niveauet i så fald ligger, eksisterer nemlig stadig. Hvis man skulle løse det problem i forhold til sweatshop-lønninger, så ville det kræve, at man udviklede et decideret princip om fair løn, hvilket måske ikke er muligt, siger Zwolinski (Ibid). Hvis det alligevel kunne lade sig gøre, er der dertil en række vigtige empiriske spørgsmål.

⁴ En sweatshop er en butik, en lille fabrik eller anden arbejdsplads, hvor arbejdere er ansat med lav løn, arbejder i mange timer og under dårlige arbejdsforhold (Dictionary.com 2022).

For det første må man se på, om multinationale selskaber (som Zwolinski vil jeg vil herfra benytte den engelske forkortelse *MNE(s)* (*multinational enterprises*)), der placerer sweatshops i tredjeverdenslande betaler mere i løn end lokale virksomheder, som potentielt kunne ansætte de samme medarbejdere. Det er der meget, der tyder på, at disse selskaber gør, siger Zwolinski. Det skyldes blandt andet, at mange arbejdere i de lande er beskæftiget med små landbrug, hvor indkomsten er meget lille. Derfor er arbejde i sweatshops for mange et godt alternativ økonomisk set. Det, at virksomheder betaler mere i løn, betyder dog ikke, at man kan afvise udnyttelse på den konto, idet der ifølge Wertheimer stadig kan være tale om en uretmæssig fordeling af det sociale overskud. Måske ser sweatshops deres snit til at malke arbejderne, netop fordi lønningerne i forvejen er så lave i tredjeverdenslande og at udnytte dem ved at betale arbejderne en løn, der er høj nok til at tiltrække dem, men meget lavere end de kunne have råd til, hvis de var villige til at leve med en lidt mindre avance, siger Zwolinski.

For at finde ud af om virksomhederne kunne have råd til at betale mere, skulle man derpå kigge på den fortjeneste, som MNE'er der placerer sweatshops i tredjeverdenslande hiver ud af det, og sammenligne det med fortjenesten hos virksomheder, der ikke outsourcer i samme industri, og andre konkurrerende virksomheder. Hvis fortjenesten hos MNE'er, der ansætter sweatshop-arbejdere, er højere, kunne det måske alligevel tyde på, at de på en eller anden måde udnytter arbejderne (Ibid, s. 707).

Men selv hvis man fandt frem til, at MNE'er hiver en usædvanlig stor fortjeneste ud af det ved at bruge sweatshop-arbejdere fra tredjeverdenslande som arbejdskraft, så er det tvivlsomt, om de er skyldige i noget, som vi burde finde moralsk forkasteligt og bebrejde de virksomheder for, siger Zwolinski. Vi må her huske, at det, virksomhederne anklages for *ikke* er at skade andre, men at den avance de får ud af det er uretmæssigt stor i forhold til det, arbejderne får ud af det. Firmaerne gør stadig *noget* for at hjælpe, siger Zwolinski. Derfor virker det mærkeligt at bebrejde de virksomheder og at forpligte dem på at gøre mere, påpeger han.

Jeg mener, at følgende Zwolinski-citat er meget overbevisende:

"Do they have an obligation to do more? Consider the fact that most individuals do nothing to make Third-World workers better off. Are they blameworthy? As blameworthy as sweatshops? We need not suppose that such individuals do nothing charitable. Perhaps they spend their resources helping local

causes, or global causes other than poverty-relief. My point is that it would be odd to blame MNEs for helping some when we blame individuals less (or not at all) for helping none” (Ibid, s. 707-708).

Det er underligt at bebrejde arbejdsgivere, der stiller arbejdere i tredjeverdenslande (i det mindste lidt) bedre, når vi ikke bebrejder dem, der ikke gør noget. Derfor er det underligt at sige, at de virksomheder udnytter arbejderne. I diskussionen mellem Wertheimer og Zwolinski vælger jeg derfor at følge Zwolinski hundrede procent, idet jeg samtidig mener, at hans argumenter er overførbare til diskussion om Qatar.

Også i Qatar er det sandsynligt, at arbejdsgivere giver en væsentligt højere løn end det, det for mange gæstearbejdere er muligt at tjene i deres hjemlande. Som vi har været inde på før, så er en højere løn formentlig nødvendig for at trække flere hundredetusind gæstearbejdere til Qatar fra Bangladesh, Nepal, Indien og andre lande, idet de samtidig må give afkald på andre værdifulde ting som for eksempel at se deres børn vokse op. Dette kunne pege i retning af, at de får betydelige goder ud af det, selvom man måske kan mene, at lønnen ikke er høj nok.

I forhold til den fortjeneste, som de qatarske arbejdsgivere potentielt hiver ud af gæstearbejderens arbejde, så kan det ikke afvises, at stadionentreprenører har en god avance, idet projekterne løber op i flere hundrede millioner kroner. Det er dog værd at notere sig, at det at være VM-vært typisk ikke er noget guldrandet foretagende. Faktisk er det tvivlsomt, om det overhovedet løber rundt (Hall 2018). Selvom der sælges tusindvis af billetter til kampene, og der kommer et stort rykind af turister, så er fornøjelsen og indtjeningen kortvarig, da store stadions er dyre at vedligeholde og har en begrænset funktion efterfølgende. I Brasilien er det dyreste stadion fra VM i 2014 til en værdi af 550 millioner dollars i en periode blevet brugt til busparkering, da man ikke kunne finde anden anvendelse efter VM (Garcia-Navarro 2015). De store og ubrugelige stadions kaldes også for *white elephants*. Begrebet stammer fra Thailand, hvor kongen angiveligt forærede de hellige, hvide elefanter, som ikke måtte bruges som arbejdsdyr, men kostede en formue at fodre og passe, til folk, der var faldet i unåde eller havde fornærmet kongen. Hvis man var den uheldige modtager af en hvid elefant, som man ikke måtte returnere eller give videre, kunne man blive økonomisk ruineret (History Extra 2021). Én ting er selvfølgelig, hvad Qatar som land får ud af det. En anden, hvad en entreprenør tjener på en aftale om stadionbyggeri. Under alle omstændigheder virker VM i fodbold ikke som noget guldæg.

Men selvfølgelig er det store problem for Wertheimer ikke kun de empiriske usikkerheder. Problemet med hans definition af udnyttelse er, at den virker meget, meget bred. Hvis vi accepterer, at der også er tale om udnyttelse i tilfælde med frivillige og gensidigt fordelagtige transaktioner, og at virksomheder, der *gør noget* er mere forkerte på den, end alle os andre, der *intet gør*, så virker det til at åbne for en ladeport af muligheder for udnyttelse. For hvem bliver så ikke udnyttet?

En nyuddannet journalist, der bliver ansat på en af Jyllands-Postens lokalaviser med en grundløn på 20.000 kroner (Davidsen 2021), er bedre stillet, end han var før, da hun var på SU eller dagpenge. Der er formentlig tale om en gensidigt fordelagtig og frivillig aftale, hvor både journalisten og arbejdsgiveren får noget ud af det. De skriver begge under på en kontrakt, hvor de bekræfter forholdene i aftalen. Alligevel kan journalisten med Wertheimers begreb om udnyttelse sige, at hun er blevet udnyttet, hvis bare det overskud, som Jyllands-Posten lander, er stort nok. Sidste år havde JP/Politikens Hus et resultat før skat på 381 millioner kroner (JP/Politikkens Hus 2022). Det kunne pege på, at journalisten er blevet udnyttet ud fra denne forståelse.

Selv en universitetsprofessor, der tjener 70.000 kroner om året, kan sige at blive udnyttet ud fra den forståelse, hvis bare hendes bid af kagen er for lille sammenlignet med arbejdsgiverens.

Hvis vi skal acceptere præmissen om, at arbejdsgivere i Qatar udnytter gæstearbejdere, så er det altså på baggrund af en definition, hvor vi kan betragte rigtig mange transaktioner som udnyttelse. Som Zwolinski mener jeg ikke, at den definition er overbevisende. Det er desuden tvivlsomt, om det er den definition, som tilhængere af *for boykot*-synspunktet som for eksempel Jerichow har i tankerne, når de mener, at udnyttelse af gæstearbejderne er et argument for at boykotte Qatar.

Det er måske sandt, at lande der udnytter gæstearbejdere bør boykottes. Men jeg mener ikke, det er sandt, at Qatar udnytter fattige gæstearbejdere. Det er en falsk præmis. Derfor er argumentet om, at Qatar bør boykottes på grund af udnyttelse ikke holdbart.

5.1.5 Farlige og usikre arbejdsforhold

En ting er at sige, at VM bør boykottes, fordi arbejderne får for lidt i løn. En anden ting er at sige, at det bør boykottes, fordi forholdene er farlige og usikre.

Til en start virker det rimeligt at konstatere, at nogle typer af arbejde er mere farlige end andre. Konstruktionsarbejde, hvor man har med store maskiner og tunge byggematerialer at gøre, lader til at være en af dem, hvor det er svært helt at undgå uheld. I forbindelse med byggeriet af Storebæltsbroen fra 1991 til 1996 mistede seks mennesker livet, og godt 2.000 medarbejdere blev udsat for en arbejdsulykke (Clément 1997). Om end det er markante tal, er det svært at forestille sig, at disse skader har været en del af diskussionen i forhold til at beslutte, om man skulle bygge broen eller ej, og vi betragter det ikke som et slag mod de efterladte familier, når tusindvis af bilister hver dag krydser vejen mellem Sjælland og Fyn.

Vi sætter heller ikke farten på broen ned til 25 km/t i timen, selvom det formentlig ville gøre strækningen hundrede procent sikker i forhold til at forhindre trafikuheld. Det gør vi ikke, fordi den markante forlængelse af rejsetiden ikke er det værd i forhold til de liv, der potentielt set kunne reddes (selvom det kan virke kynisk og kalkuleret at konstatere sort på hvidt). På et helt overordnet niveau accepterer vi altså en vis usikkerhed og farlighed, idet vi godt kunne forhindre en række dødsfald, hvis vi ville, men ikke gør det, da vi vejer fordele og ulemper op mod hinanden og ikke ønsker at begrænse os selv mere, end det er rimeligt.

Mens seks arbejdere mistede livet i forbindelse med Storebæltsbrobyggeriet, er det vurderet, at 6.500 migrantarbejdere fra Indien, Pakistan, Nepal, Bangladesh og Sri Lanka har mistet livet i forbindelse med byggeriet af syv stadioner, en lufthavn, motorveje, hoteller og hele beboelseskvarterer i Qatar, siden landet fik tildelt værtsskabet for VM i fodbold i 2010.

Da Qatar ikke holder nøje regnskab med omkomne og årsagerne dertil (som de burde⁵), ved man ikke med sikkerhed, hvor mange dødsfald der skyldes usikre eller hårde arbejdsforhold i forbindelse med VM. De 6.500 kan både være et underestimat, da de kun tæller gæstarbejdere fra de nævnte lande – og et overestimat, da nogle arbejdere kan være døde i biluheld eller af en nedarvet hjertesygdom, mens de har været i Qatar. Dertil kommer, at nogle af byggerierne måske ville være foretaget, selvom Qatar ikke havde fået tildelt værtsskabet for VM (Wojtowicz 2021). Trods usikkerheden virker det

⁵ Selvom jeg ikke mener, der er baggrund for at boykotte Qatar på grund af usikre eller farlige arbejdsforhold, så mener jeg, at der er grund til at kritisere Qatar for ikke at undersøge årsager til dødsfald i Qatar. Da gæstarbejdere bør være i stand til at træffe et oplyst valg, inden de tager til Qatar, bør de også blive advaret om de farer, der potentielt kan være i forbindelse med arbejdet. Hvis Qatar ikke undersøger årsager til dødsfald hos gæstarbejdere, kan de ikke stille de oplysninger til rådighed for gæstarbejderen, som de egentlig burde. Jeg mener også, at familier til gæstarbejder, der får overtrådt deres rettigheder og mister livet i Qatar bør kompenseres.

imidlertid til, at den risiko, som arbejdsgivere tilbyder, og arbejdere tager i forbindelse med byggerierne i Qatar, er noget højere end den, jeg netop redegjorde for i tilfældet Storebæltsbroen.

Spørgsmålet er imidlertid, om det retfærdiggør en boykot af VM i Qatar.

En grund til at det måske ikke gør er, at tabte liv ikke kan vindes tilbage. Da byggeriet har stået på i omkring ti år, virker det som meget sent i processen at skride til boykot. Hvis boykot skulle have givet mening i forhold til at forhindre dødsfald, skulle man have gjort det for 5-10 år siden, da det formentlig ville være tids nok til at forhindre nogle af de dødsfald, vi taler om her, hvorimod det synes for sent at gøre en stor forskel nu. Ved en aflysning af VM-slutrunden nu kunne man sige, at de døde mistede livet uden nogen grund, hvilket heller ikke virker hæderligt. Flere organisationer anerkender desuden, at der er sket væsentlige fremskridt i forhold til at forbedre arbejdsforholdene i Qatar, efterhånden som byggerierne er skredet frem. Det kunne tyde på, at det er blevet mere sikkert at arbejde i Qatar (Human Rights Watch 2020b), og at færre vil kunne risikere at miste deres liv i den sidste og måske knap så grove og farlige del af byggeriet. Måske vil det også få betydning for nye stadionbyggerier.

En anden grund til ikke at boykotte Qatar ud fra dette argument kunne være hensyn til de øvrige arbejdere. Selvom nogle gæstearbejdere har mistet livet i Qatar, virker det fair at sige, at andre gæstearbejdere fortsat er bedre stillet ved at være i Qatar end ved at vende hjem, hvor forholdene i udgangspunktet må antages at være værre.

En tredje grund kunne være, at vi (i hvert fald fra et libertariansk perspektiv) ikke har ret til at bestemme, hvad andre mennesker skal gøre, medmindre de skader andre. Hvis en arbejder har intention om at tage til Qatar, kan vi ikke beslutte for ham, at han skal blive hjemme i Bangladesh, selvom vi vurderer, at det ville være til hans eget bedste. En grund til at forsvare dette er, at vi tager hans ret til selvbestemmelse fra ham, hvis vi dikterer, hvad han skal gøre. En anden er, at mennesker generelt har dårlige forudsætninger for at vurdere, hvad der er bedst for andre. Præferencer og prioriteringer er forskellige, afhængigt af hvem vi har med at gøre, og hvilken situation man befinder sig i. Nogle mennesker er villige til at acceptere en højere risiko, hvis de vurderer, at gevinsten i sidste ende er det værd. Andre er måske ikke. Og det kan variere i forhold til de præcise omstændigheder, som de skal træffe en beslutning under.

Dette virker ikke bare relevant i forhold til at bestemme, om Muhammed fra Bangladesh skal blive hjemme eller ej. Det virker også relevant, når det gælder det arbejde, han er sat til at udføre, og hvordan han kompenseres for det af sin arbejdsgiver. Selvom løn og arbejdsforhold er to forskellige ting, hænger de sammen på en måde, der i nogle situationer kan gøre det til et valg mellem forbedringer af det ene eller andet. Begge ting koster således virksomhederne, der ansætter arbejderne penge og ressourcer, påpeger Zwolinski: *"From the perspective of the employer, both kinds of cost can be considered as part of workers' overall package of compensation. And while profit-maximizing employers are indifferent to the mix of goods that goes into an employee's compensation package, they are extremely sensitive to the overall cost of that package."* (2012, s. 163). Forbedringer i sikkerhed vil derfor ofte komme på bekostning af andre former for kompensation.

"Moreover, there is some reason to believe that workers themselves would be unwilling to make this tradeoff", siger Zwolinski (Ibid). I en spørgeundersøgelse lavet blandt sweatshop-arbejdere fra Guatemala fandt man ud af, at det kun var ganske få, der var villige til at ofre noget af deres løn for andre tiltag i forhold til sundhed og sikkerhed (Clark og Powell 2013). I alt blev de ansatte spurgt til ti forbedringer af deres arbejdsforhold, og om de var villige til at acceptere lavere løn mod forbedringer af nogle af dem. På otte ud af ti spørgsmål svarede mere end 90 procent af arbejderne imidlertid nej (Ibid, s. 353). Betalt ferie var den mest populære forbedring, men selv her svarede 81 procent af arbejderne, at de ikke ville ofre en del af deres løn for det. Næsten 65 procent af arbejderne svarede, at de ikke var villige til at ofre løn for nogen af de ti forbedringer (Zwolinski 2012, s. 164).

Resultatet fra spørgeundersøgelsen i Guatemala tegner næppe et generelt billede af prioriteter i forhold til løn og arbejdsforhold. Det er formentlig ikke alle arbejdere, der vil afvise forbedringer i sikkerhed og arbejdsforhold på bekostning af løn, hvis man spørger dem. Men måske er det ikke det første, man er klar til at ofre, hvis man er en fattig arbejder i et tredjeverdensland. I den situation virker det til, at løn er vigtigere, så man har penge til at få mad på bordet til sig selv og sin familie og til at sende sine børn i skole.

Netop det ser ud til at være et betydeligt problem, hvis man vil boykotte Qatar, fordi man finder arbejdsforholdene usikre eller farlige. Alene med en trussel om boykot på baggrund af dårlige eller farlige arbejdsforhold kan vi risikere, at arbejdsgiveren tager lønkroner fra gæstearbejderen mod

forbedring af sikkerheden, selvom det måtte være mod gæstearbejderens ønske. Jeg mener ikke, det er det rigtige at gøre, da det dybest set vil være et tilbageslag mod gæstearbejderens interesser.

Hvis argumentet for at boykotte Qatar handler om at fremme arbejdernes interesser, så mener jeg ikke det er et holdbart argument. Qatar tilbyder muligvis dårlige arbejdsforhold. Men det er falskt, at boykot på baggrund af dårlige arbejdsforhold fremmer medarbejdernes interesser. Derfor er den præmis falsk.

5.1.6 Ingen fodboldtraditioner

Det sidste argument for boykot af Qatar er, at Qatar ingen fodboldtraditioner har. Som anført længere oppe synes belægget at være, at det er forkert for et land at afholde VM, hvis landet ikke tidligere har gjort sig gældende i sportslig sammenhæng, ved for eksempel at komme langt i turneringer, spille store kampe eller have nogle af de bedste spillere i verden. Dertil kommer, at Qatar har et meget lille befolkningsgrundlag med omkring 300.000 statsborgere (som potentielt kan udtages til landsholdet) og en samlet population på kun 2,8 millioner mennesker (inklusive gæstearbejdere), hvilket er ganske lidt, når man tænker på, at vi er på vej mod otte milliarder mennesker på kloden, hvoraf en betragtelig del går op i fodbold.

Selvom Qatar kan siges at have i hvert fald nogen sportslig tradition, idet at den første klub blev etableret tilbage i 1950, og Qatar faktisk vandt den seneste udgave af de asiatiske mesterskaber (Wikipedia 2022b), virker det rimeligt at slå fast, at Qatar ikke ville have haft en chance for at få tildelt værtskabet for VM i fodbold, hvis det alene handlede om sportslige meritter. Qatar virker heller ikke som det oplagte valg, hvis det handlede om landets størrelse, selvom også mindre nationer har været værter for VM – heriblandt Schweiz i 1954 (8,6 mio. indbyggere), Sverige (10,3 mio. indbyggere) 1958 og Uruguay (3,5 mio. indbyggere⁶) i 1930.

Der kan dog være mange andre legitime grunde til at tildele et land eller en region et verdensmesterskab i fodbold. Da Sydafrika var blevet valgt til vært for VM i 2010 var det blandet andet for at markere landets genrejsning efter apartheid og for at afvikle det første fodbold-VM i Afrika

⁶ Tallene afspejler nuværende indbyggertal. De fleste lande har siden oplevet en befolkningsvækst. Sverige havde eksempelvis 30 procent færre indbyggere i 1958 med et befolkningstal på 7,4 millioner indbyggere (Macrotrends 2022).

nogensinde (Al Jazeera 2004). På samme måde vil VM i Qatar blive det første verdensmesterskab afholdt i Mellemøsten.

Der er næppe nogen tvivl om, at "fodboldånd" og traditioner er vigtige elementer for at dyrke og holde fast i interessen omkring sporten. Men et lige så væsentligt parameter kunne være at udbrede fodboldkulturen til dele af verden, hvor den endnu ikke har så godt fat. Hvis et ideal er at få flere til dyrke sporten eller at få flere til at samles om fælles begivenheder af kulturel og samlende karakter (det burde det måske være), så er der ingen, der siger, at man gør bedst i at afvikle turneringerne der, hvor fodbolden i forvejen har bedst fat.

Faktisk gør man præcis det modsatte inden for håndbolden, hvor man ofte placerer slutrunder steder i verden, hvor der ingen store håndboldtraditioner er. Det gælder ikke bare Qatar (VM 2015), men også Slovakiet (EM 2022), Tunesien (VM 2006), Egypten (VM 1999), Japan (VM 1997) og Holland (EM 1986) (Wikipedia 2022c). Af samme grund udvider man slutrunderne for at få plads til flere hold. Nogle mener måske, at dette forringer den sportslige værdi af turneringen, da der er flere kampe, hvor udfaldet stort set kun kan gå én vej, fordi det ene hold er betydeligt stærkere end det andet, men der er ingen, der anser det for at være moralsk forkert at udbrede håndbolden på den måde.

Når FIFA's eksekutivkomité fremover skal tildele værtskaber for VM i fodbold, ville det virke underligt at udelukke nogle lande på forhånd, blot fordi de ikke tidligere har været en del af det fine fodboldfællesskab. Canada, Thailand og New Zealand har ingen nævneværdige fodboldtraditioner. Burde de lande udelukkes som fremtidige VM-værter, fordi de ikke tidligere har begået sig på den store fodboldscene? Det lader der ikke til at være nogen nævneværdig grund til.

Det, jeg prøver at sige, er, at argumenterne kan rettes begge veje. Ét land kan være egnet som VM-vært på *grund* af sine fodboldtraditioner. Et andet på *trods* af, at det ingen traditioner har. Selvom vi måtte føle stærkt for, at fodboldtraditioner skal føres videre i de lande, der har bidraget mest gennem historien, er det svært at se, hvorfor valg af et værtsland uden fodboldtraditioner skulle begrunde en boykot af et fodbold-VM. VM i fodbold er i sin essens mangfoldigt, idet alle lande i verden har mulighed for at kvalificere sig. Jeg mener ikke, at der er noget moralsk forkert i at lægge VM i et land uden fodboldtraditioner, eller at det krænker nogens rettigheder, hvis man gør. Hvad landets størrelse angår, har vi tidligere konstateret, at selv en stor fodboldnation som Brasilien har svært ved at udnytte stadions bagefter. Derfor er det ikke per automatik bedre at bygge stadions i større lande,

selvom der potentielt set er flere mennesker til at benytte sig af faciliteterne bagefter, end der er i Qatar. Det er sandt, at Qatar ikke har stærke fodboldtraditioner. Men jeg mener ikke, at det er sandt, at lande uden fodboldtraditioner skal boykottes. Derfor er argumentet ikke holdbart.

6. Ret til boykot?

I det foregående afsnit har vi behandlet seks argumenter, der på hver sin måde forsøger at løfte bevisbyrden for, at Danmark og andre lande bør boykotte VM i Qatar. Af forskellige grunde finder jeg argumenterne utilfredsstillende, da de enten savner gyldighed, idet konklusionen ikke følger af præmisserne, eller fordi argumenterne ikke er holdbare, idet præmisserne ikke er sande eller i bedste fald hviler på en empiri, der gør det svært at afgøre, om de er plausible eller ej.

Jeg mener ikke, at der er grundlag for at boykotte VM i Qatar på baggrund af anklager om sportsvaskning, da det virker til, at vi selv benytter os af sportsvaskning i sammenhænge, hvor det er svært at forestille sig, at tredjeparter skulle have ret til at blande sig og boykotte os. Nogle beskylder Qatar for at bruge VM til at skjule eller legitimere krænkelse af menneskerettigheder, men jeg anser dette for at være en forenklet fremstilling, da sportsvaskning virker bedre brugt til at tjene andre (og mere legitime) formål, som for eksempel til at positionere sig og sikre fremtidig handel og indtjening, når olien er sluppet op. Hvordan en stat vælger at fremstille sig selv må i sidste ende være et anliggende for den stat og ingen andre.

Hvad argumentet om korruption angår, så virker Qatar ikke til at være det egentlig problem. Da også andre værtslande ser ud til at have benyttet sig af korrupte midler for at få tildelt VM, er det måske snarere FIFA end et enkelt værtsland, man burde boykotte. Hvis målet med en boykot er at tage et opgør med korruption, så lader det til, at kræfterne er bedst brugt der, selvom ingen medlemslande hidtil har boykottet FIFA. Hvis man vil udrydde korruption, mener jeg ikke, at der er et gyldigt argument for boykot af Qatar.

Et tredje argument for boykot var, at Qatar benytter sig af slave- eller slavelignende forhold. Her mener jeg, at den centrale præmis kan anfægtes. Da gæstearbejderes interaktion med Qatar bygger på frivillige aftaler, hvor gæstearbejdere selv træffer beslutning om at tage til Qatar, idet der er udsigt til at tjene flere penge, end det er tilfældet i deres hjemlande, ser jeg ikke grund til at kategorisere

det som slaveforhold, hvor præmissen typisk er tvang uden løn. Hvis man mener, at der er tale om slavelignende forhold, virker det til, at vi også kan anvende betegnelsen om praktikanter på danske ambassader i udlandet eller sæsonarbejdere i Sydeuropa, der ligeledes får en ringe løn sammenlignet med mange andre arbejdstagere. Da de færreste vil kalde de to eksempler for arbejde under slavelignende forhold, ser jeg ingen grund til, hvorfor vi skulle benytte betegnelsen over for gæstarbejdere i Qatar. Det er til gengæld muligt at tale om tvang i tilfælde, hvor betingelser i frivillige kontrakter mellem gæstarbejdere og qatarske arbejdsgivere ikke overholdes, og gæstarbejdere tilbageholdes og forhindres i at søge andet arbejde ved inddragelse af deres pas. Noget tyder på, at denne form for tvang ikke er unormal. Der kan være tale om en ganske substantiel gruppe, der udsættes for rettighedskrænkelser af denne karakter. Hvor stor en gruppe er imidlertid usikkert. Jeg mener ikke, at det er korrekt at sige, at gæstarbejdere udsættes for slave- eller slavelignende forhold, men det er formentlig korrekt, at gæstarbejdere i nogle tilfælde tvinges til at arbejde under forhold, som de ikke frivilligt har sagt ja til.

Et fjerde argument gik på, at Qatar udnytter fattige mennesker. Hvis der skal være tale om udnyttelse af fattige gæstarbejdere i Qatar, må i langt overvejende grad gælde gensidigt fordelagtige og frivillige transaktioner mellem gæstarbejdere og qatarske arbejdsgivere. For at betragte det som udnyttelse må vi acceptere en særlig definition af udnyttelse. Ifølge denne definition er der tale om udnyttelse, hvis det sociale overskud er ulige fordelt på en måde, hvor det gode, der gives til gæstarbejderen ikke er stort nok, idet den qatarske arbejdsgiver skulle være forpligtet på at gøre mere. Jeg mener ikke, at denne definition løser ret meget i forhold til at afgøre, hvad der er en rimelig, og hvad der ikke er en rimelig fordeling af goderne. Til gengæld åbner det for, at vi kan betragte rigtig mange transaktioner som udnyttelse. I sidste ende virker det mærkeligt at forpligte qatarske arbejdsgivere på at gøre mere for gæstarbejderne, når vi er mange, der intet gør for fattige arbejdere i tredje verdenslande. Jeg mener derfor ikke, at præmissen om at qatarske arbejdsgivere udnytter gæstarbejdere er sand.

Et femte argument gik på, at arbejdsforholdene i Qatar er farlige og usikre. Selvom der er visse empiriske usikkerheder forbundet med dødstallene og årsagerne hertil, betragter jeg det som sandt, at der i hvert fald i nogle sammenhænge er tale om usikre og dårlige arbejdsforhold, og at en del af dødsfaldene hos gæstarbejder i Qatar har sammenhæng til disse arbejdsforhold. Et problem ved at forlange bedre sikkerhed og arbejdsforhold som tredjepart er dog, at vi underminerer

gæstearbejdernes ret til selv at bestemme, hvilke betingelser de ønsker at arbejde under. Fra et libertariansk synspunkt har vi ikke ret til at bestemme, hvad andre individer bør gøre, selvom vi mener, at det er til deres eget bedste. Da både arbejdsfodbold og løn koster arbejdsgiverne penge og ressourcer, er det sandsynligt, at øget sikkerhed eller sundhed kan komme på bekostning af løn. Da noget tyder på, at fattige arbejdere foretrækker løn, så de har penge til at betale mad og sende deres børn i skole, så kan en boykot på baggrund af krav om bedre arbejdsforhold skade arbejdernes interesser og frihed til selv at bestemme. Ved at blande os fratager vi dem retten til selv at bestemme, hvordan de vil kompenseres for arbejde, de selv har sagt ja til at udføre. Jeg mener, det er en falsk præmis, at boykot på baggrund af dårlige arbejdsforhold fremmer medarbejdernes interesser.

En sjette grund til at boykotte Qatar var, at landet ingen fodboldtraditioner har. Det virker langt henad til at være sandt, at Qatar ikke har nævneværdige sportslige traditioner sammenlignet med andre fodboldnationer. Det er dog svært at se, hvorfor det er mere rigtigt at tildele værtskaber til lande, der har stolte fodboldtraditioner, end lande der ikke har. I hvert fald kan der argumenteres for begge dele. Da det ikke lader til at være moralsk forkert eller en krænkelse af nogens rettigheder at tildele VM til et land uden fodboldtraditioner, frem for et land der har, mener jeg ikke, at argumentet er holdbart, selvom vi godtager, at Qatar ingen stærke fodboldtraditioner har.

Jeg afviser altså argument et og tre, da jeg mener, at der er falske præmisser. Hvad punkt tre angår, så er det med det "men", at der kan være et betydeligt antal tilfælde, hvor gæstearbejdere, der har sagt ja til at arbejde i Qatar, efterfølgende tvinges til arbejde under forhold, som de ikke har sagt ja, idet de samtidig får inddraget deres pas. Hvis det er meget udbredt, kunne det potentielt være en grund til at boykotte Qatar. Jeg mener imidlertid ikke, vi har det empiriske grundlag for at kunne drage den konklusion. Jeg afviser argument to, da jeg ikke mener, at udryddelse af korrupsion er et gyldigt argument for at boykotte Qatar, da det ikke løser problemet. Jeg afviser argument fire, da jeg ikke mener, at præmissen om at Qatar udnytter gæstearbejdere er sand. Jeg afviser argument fem, fordi jeg mener, det vil være et tilbageslag mod migranternes interesser at blande sig i deres løn og arbejdsforhold, idet løn, sikkerhed og sundhed kan siges at være en del af arbejdernes samlede kompensationspakke. Derfor kan det ikke være sandt, at et boykot vil fremme arbejdernes interesser. Derfor er der en falsk præmis og argumentet er ikke holdbart. Et modargument kunne her være, at man ikke blot skal forsøge at ændre fordelingen i kompensationspakken, men at man skal forsøge at gøre kompensationspakken til arbejderne *større* samlet set. Risikoen her er dog, at man risikerer at

efterlade arbejdere uden job overhovedet. Hvis vi gennem boykot forsøger at tvinge omkostninger per medarbejder i været, kan det meget vel tænkes, at arbejdsgiveren vil ansætte færre arbejdere. Han vil muligvis også kigge sig om efter arbejdere andre steder end tredjeverdenslande. Da han er tvunget til at betale mere for sin arbejdskraft, men stadig er interesseret i at få så meget ud af sine penge som muligt, er det ikke usandsynligt, at han ansætter en tyrker eller en spanier i stedet for en bangladesher eller nepaleser, da der også er en markant ledighed blandt spaniere og tyrkere, men de typisk er bedre uddannede (World Population Review 2022), og derfor må forventes at kunne udføre arbejdet på en mere kvalificeret eller effektiv måde. Det vil muligvis stille arbejderen i Bangladesh i en situation, hvor han slet ikke får tilbudt et arbejde overhovedet. Det mener jeg heller ikke er acceptabelt. Til sidst afviser jeg argument seks, fordi jeg ikke mener, at argumentet om, Qatar skal boykottes på grund af manglende fodboldtraditioner er holdbart.

Det kan ikke udelukkes, at man kan fremsætte andre gode grunde eller ny empiri, der giver *for boykot*-fløjen stærkere kort på hånden. Men der lader til at være et grundlæggende problem ved boykot af Qatar, som jeg mener, det er svært at komme udenom.

Hvis Danmark gennemfører en boykot (af hvilken grund det end måtte være), og andre lande gør det samme, enten af egen drift, eller fordi de følger vores eksempel, så vil det reelt ende med, at slutrunden i Qatar aflyses. Dette vil efter alt at dømme betyde, at igangværende stadion- og hotelbyggerier standes, og at gæstearbejdere må rejse hjem, inden deres kontrakter er gjort færdige. Da gæstearbejderne, som anført tidligere må antages at have valgt Qatar til, da det var den bedste mulighed, de havde på hånden, er det sandsynligt, at de er værre stillet ved at vende hjem, end de er ved at blive (dette er naturligvis under forudsætning af, at forholdene i Qatar (i det mindste nogenlunde) lever op til det, de sagde ja til ved at tage til Qatar).

Da vi i det tilfælde har afskåret gæstearbejdere muligheden for at arbejde i Qatar, vil det være naturligt for Muhammed at kigge sig om efter andre steder at arbejde. Da Danmark og andre rige lande tilsyneladende bekymrer sig om hans løn- og arbejdsforhold, kunne han have grund til at tro, at Danmark vil tage godt imod ham, hvis han kan finde et arbejde i Danmark. Måske kigger han endda på ledighedsstatikken og konstaterer, at Danmark har den laveste ledighed i 14 år (DST 2022). Ikke alene er ledigheden lav. Der er faktisk også individer og arbejdsgivere i Danmark, der gerne vil ansætte Muhammed, fordi de mangler arbejdskraft. "Fedt!", tænker Muhammed.

Faktisk har jeg selv så travlt, at jeg ikke har tid til at passe min have, og jeg vil gerne ansætte Muhammed til det. Han kan klippe min græsplæne og vande bede, buske og blomster, så min have igen bliver flot og velholdt. Jeg indgår en aftale med Muhammed, så jeg kan få passet min have, og Muhammed kan tjene penge til sig selv og sin familie. Men selvom Muhammed siger ja til at komme til Danmark, og jeg siger ja til at tage imod ham, så får Muhammed ikke lov at komme ind i landet. Da Danmark ikke er interesseret i lavtuddannet arbejdskraft fra tredjeverdenslande⁷, bliver han tilbageholdt i lufthavnen af politiets grænsekontrol. Som et resultat får jeg ikke ordnet min have, og Muhammed får ikke noget arbejde i Danmark.

Nu hvor det ikke kan lade sig gøre at komme til Danmark, da vi har lukket grænserne for Muhammed, kunne et alternativ for ham selvfølgelig være at søge et andet arbejde i hjemlandet. Måske er det alligevel muligt for ham at finde et job, hvor han kan tjene samme løn eller mere, end han kunne i Qatar, hvis han kigger godt efter.

Vi kan her forestille os, at Muhammeds fætter har en t-shirtfabrik. Muhammed ringer til sin fætter og spørger, om han kan skaffe ham et arbejde på fabrikken. Fætteren gennemgår sin vagtplan og de foreliggende ordrer og konstaterer, at der måske lige er arbejde nok til ansætte en medarbejder mere. Men da Muhammed ser, hvad fætteren vil give ham i løn, bliver han skuffet. Det er kun det halve af, hvad han fik i Qatar. Da Muhammed spørger fætteren, hvordan det kan være, forklarer han, at han er nødt til at producere t-shirts meget billigt, da købere i Bangladesh for det første ikke har ret mange penge at købe t-shirts for. Dertil kommer, at han bliver ramt forskellige barrierer og reguleringer, der hindrer ham i at handle frit med kunderne, når han skal sælge t-shirts til EU⁸ og

⁷ Generelt accepterer Danmark kun specialiseret og ofte højtuddannet arbejdskraft på fastsatte løn- og arbejdsvilkår, der stiller høje krav til arbejdsevne og forudsætninger. Man kan også få lov at arbejde i Danmark som ufaglært, men kun hvis du tjener mere end 448.000 kroner om året (Udlændingestyrelsen 2022).

⁸ Som udviklingsland er Bangladesh fritaget for told og kvoter på eksport af varer til EU. Til gengæld bliver de mødt med *non-tariff measures* (NTM). En undersøgelse fra International Trade Center viser, at mere end 90 procent af eksportørerne i Bangladesh oplever at blive mødt af reguleringer og hindringer på handel, når de skal sende varer ud af landet (ITC 2017). De største udfordringer opleves på det europæiske marked, der udgør det største eksportmarked for Bangladesh (Ibid, s. 32). Reguleringerne handler typisk om standardisering af produkter til det europæiske marked. Som vi var omkring tidligere kan disse reguleringer have den (ofte tiltænkte) effekt, at det beskytter det hjemlige marked og reducerer import eller kunstigt gør importvarer dyrere eller ikke-konkurrencedygtige (Brennan og Van der Vossen 2016, s. 60). Udover reguleringer, har bangladeshiske landmænd (som fortsat er det marked, der beskæftiger flest bangladeshere) været udfordret af EU-subsidier på mælkeprodukter, der udkonkurrerer lokale landmænd og holder lønninger kunstigt nede (Curtis 2011). Fritagelsen for told og kvoter på eksport af varer til EU ventes

USA⁹. Det gør enten, at han ikke kan sende varer afsted, eller at han må producere varerne meget billigt, så han har råd til at betale omkostninger i forbindelse med told og regulering. Under alle omstændigheder kan han ikke opnå den indtjening, han ville kunne opnå på et frit marked.

Det grundlæggende problem ved boykot af VM i Qatar lader til at være dette. Muhammed er fattig og desperat og har svært ved at finde arbejde i Bangladesh, så han kan forsøge sig selv og sin familie. Efter tildelingen af værtsskabet for VM i fodbold giver Qatar et alternativ til Muhammed og tilbyder ham job som gæstearbejder. Qatar står måske ikke øverst på listen over steder, som Muhammed kunne ønske sig at arbejde, men af hensyn til ham selv og familiens fremtid siger han ja. I Qatar vil han, forudsat at arbejdet er som lovet, tjene mere eller opnå andre goder, end han gjorde i Bangladesh. Muhammed tager til Qatar, men fordi Danmark og andre lande finder arbejdsforholdene for dårligere efter vore standarder, afbryder vi samarbejdet ved at gennemføre en boykot af VM-slutrunden. Muhammed må derpå vende hjem til de fattige kår i Bangladesh. Hvis det gik godt på fætterens fabrik, kunne han måske få et ok arbejde der, men da fætteren ikke kan handle frit med individer ude i verden, er hans indtjening pauver, og Muhammed kan ikke få et særligt godt job, hvis han kan få et job overhovedet. Det gælder både i tekstilbranchen og i landbruget, hvor de fleste bangladeshere er beskæftiget.

Vi kan også se situationen sådan her: Muhammed er faldet på vejen og har slået sig slemt. Han ligger i grøften og ved ikke, om han kommer på benene igen. Qatar kommer forbi og tilbyder ham et plaster. Men da Danmark kommer samme vej, bliver plasteret flået af. "Muhammed skal ikke have et plaster på. Han skal på sygehuset", siger Danmark. Og så går Danmark igen og efterlader Muhammed.

Hvis Muhammed skal finde en vej ud af fattigdom, lader det til, at vi har de argumenter, der skal til for at begrunde, at åbne grænser er den mest effektive vej. Qatar er måske ikke den bedste repræsentant for de muligheder, som åbne grænser giver arbejdere fra tredjeverdenslande, men måske er det sådan, fordi konkurrencen om arbejdskraft fra tredjeverdenslande er ganske lav. I den nuværende situation kan Qatar slippe af sted med at tilbyde et plaster. Dette vil måske ændre sig,

at udløbe i 2024, når Bangladesh mister sin status som *Least Developed Country*. Her er Bangladesh tvunget til at leve op til endnu højere krav, hvis de ikke skal rammes af nye toldkrav (Moazzem og Khandker 2021).

⁹ I 2018 var Bangladesh det land, der betalte det højeste niveau af told på varer til USA. I alt udgjorde told 15,2 procent af den totale værdi af bangladeshiske varer til det amerikanske marked. Tolden er især rettet mod tøjindustrien (Star Business Report 2018). På den baggrund mener jeg at kunne slå fast, at ejeren af en t-shirt fabrik ikke kan handle frit med kunder i hverken EU eller USA.

hvis flere lande bød arbejdere som Muhammed velkommen og afholdt sig fra at blande sig i frivillige aftaler mellem villige parter. Det ville tillade arbejdsgivere og arbejdstagere at finde sammen som de fandt bedst uden at få krænket deres rettigheder som frie individer, og det ville give en konkurrencesituation, hvor vi ikke forsøger at holde den fattige arbejder i et tredjeverdensland væk fra vores markeder.

Hvis Danmark, som Qatar, havde åbne grænser for arbejdskraft fra tredjeverdenslande, kunne situationen se anderledes ud. I det tilfælde kunne Danmark bedre tillade sig at kritisere og boykotte Qatar for kun at tilbyde et plaster, da vi selv ville have en alternativ behandling til Muhammed. Set i det perspektiv er det muligt, at der er andre VM-kvalificerede lande, der kan tillade sig at boykotte Qatar. Mens mange europæiske lande fører en stram migrationspolitik, er det ikke så udtalt blandt eksempelvis fattige afrikanske lande. I 2015 ønskede 32 procent af lande i Europa ifølge FN at lave yderligere reguleringer på migration, mens kun ni procent ville mindske reguleringen (FN 2017). I Afrika var det kun fire procent, der ville lave yderligere regulering på immigration, mens 13 procent ville mindske reguleringen. 40 procent af landene i Afrika havde slet ikke planlagt at gøre noget eller har ingen officiel politik på området (I Europa er det fem procent) (Ibid). Hvis afrikanske lande som Ghana, Cameroun og Ghana (der alle er kvalificeret til slutrunden) ville boykotte VM, virker det til, at de er i bedre ret til det, da de efter alt at dømme fører en mere åben migrationspolitik end Danmark og rige lande og selv er villige til at tage imod arbejdere som Muhammed. Ved at boykotte VM stiller de ikke nødvendigvis Muhammed dårligere, som vi ville gøre.

Jeg har forsvaret det synspunkt, at Danmark og andre rige lande ikke skal boykotte Qatar. I sidste ende bør det imidlertid ikke være landenes regeringer, der skal tage stilling til boykot.

Selvom vi siger, at Danmark har kvalificeret sig VM, så er det reelt en samling fodboldspillere på et hold under Danmarks Boldspil Union, som er en sammenslutning af Foreningen af Lokalunioner i Danmark (FLU) og Foreningen af Divisionsklubber i Danmark (Divisionsforeningen), der kæmper på Danmarks vegne. Det er derfor op til spillerne og DBU, som i den henseende er en privatakør, om de ønsker at boykotte af VM. Hvis de vælger at blive hjemme, så er det deres valg. Da vi ikke har ret til at fortælle individer, hvad de skal gøre eller mene, virker det ikke til, at vi kan rokke så meget ved deres beslutning. Selvom nogle mener, at regeringen burde skride ind og træffe en beslutning på

vegne af DBU og spillerne (Damsgaard 2021), mener jeg, at det vil være en fejl. DBU og spillerne må handle, som de finder bedst.

Hvis DBU og spillerne går med tanker om boykot, kunne vi imidlertid spørge dem, hvordan de forholder sig til idéen om åbne grænser. Det samme gælder i øvrigt også tilhængere af *for boykot*-synspunktet, som Weekendavisens Asker Hedegaard Boye og Joakim Andersen. Hvis de afviser idéen om åbne grænser og fri immigration, lader det til, at de er klar til at stille gæstearbejdere som Muhammed fra Bangladesh ringere, end det der var udgangspunktet før beslutningen om at tage til Qatar. Det virker forkert. Hvis de accepterer idéen om åbne grænser, virker deres synspunkt nemmere at forsvare.

Det er muligt, at målmand Kasper Schmeichel, angriber Kasper Dolberg, anfører Simon Kjær, sportschef Peter Møller, Politikens lederskribenter og journalisterne Asker Hedegaard Boye og Joakim Andersen går ind for åbne grænser. Det ved vi ikke. Men da de åbne grænser er en kontroversiel ide, og ingen af de etablerede politiske partier lader til at bakke op om åbne grænser¹⁰, mener jeg ikke, det er sandsynligt.

Jeg ønsker ikke at forpligte dem på at gøre det ene eller det andet. Men jeg mener, at det vil være hyklerisk at boykotte Qatar, hvis vi ikke selv er klar til at tage imod Muhammed eller andre arbejdere fra tredjeverdenslande. Jeg mener, at den kritik, som DBU og spillerne i det tilfælde ønsker at sende til Qatar ved at blive væk i sidste ende vil være bedre rettet mod det land, de spiller for. Danmark.

7. Konklusion

I nærværende speciale har jeg forsvaret det synspunkt, at Danmark og andre rige lande *ikke* bør boykotte Qatar. Når man lytter til debatten i medierne og de skudsmål, som Qatar får med på vejen, vil nogle måske mene, at det er en svær sag at løfte. Ingen har lyst til at høre historier om dårlige arbejdsforhold og dødsfald blandt migrantarbejdere.

¹⁰ Radikale Venstre "går ikke ind for fri indvandring" (Radikale 2022). Enhedslisten mener ikke, at Danmark "kan tage imod alle" (Enhedslisten 2022). Frie Grønne sætter et loft for 5.000 kvoteflygtninge og bakker op om en fælles asylpolitik i EU (Frie Grønne 2021). Liberal Alliance vil bevare beløbsgrænsen, men sætte den ned til den overenskomstbestemte mindsteløn på ca. 240.000 kroner (Liberal Alliance 2022).

Min intention har da også så langt fra været at forsvare Qatar. Jeg mener ikke, at Qatars gøren og laden er specielt prisværdig. Jeg mener heller ikke, at jeg har taget let på kritikken eller prøvet at feje den til side. Tværtimod har jeg forsøgt at tage kritikken alvorligt ved at tage de argumenter, der er fremsat i debatten under grundig behandling og teste deres værd.

En måde at gøre det på har været at vende blikket mod os selv og spørge, hvordan vi behandler fattige arbejdere fra tredjeverdenslande. Jeg mener ikke, at svaret på det spørgsmål er videre opløftende. Ved at benytte det libertarianske forsvar for åbne grænser som en ramme til at forstå de moralske og økonomiske følger af vores nuværende grænsepolitik og tilgang til frihandel, er det blevet klart for mig, at vi ikke bare undlader at hjælpe, men at vi holder fattige mennesker fanget i en tilværelse, som ikke burde være virkelighed for ret mange, hvis nogen overhovedet.

De åbne grænser ville ikke komme alle til gode, idet nogle ville risikere at miste deres arbejde. Men det ville give både rige og fattige mulighed for at øge deres velstand, mens vi samtidig ville værne om deres grundlæggende rettigheder som frie individer.

Idéen med dette speciale har selvfølgelig ikke været at diskutere, om åbne grænser er det rigtige eller ej. Jeg har simpelthen bare antaget, at det er en ide, vi bør følge, og at den er sand. En diskussion af åbne og lukkede grænser, og hvilke argumenter der er bedst, tilhører et andet speciale eller måske en ph.d.-afhandling. Det har jeg til gode.

Det, jeg mener at have vist, er, at idéen om åbne grænser har implikationer for diskussionen om boykot af VM i Qatar. Hvis vi antager, at idéen er rigtig, og at de libertarianske standardargumenter der lægger til grund er plausible, virker det forkert for Danmark at forsøge at blande sig i aftaler mellem qatarske arbejdsgivere og fattige gæstearbejdere fra den tredje verden. Selvom der er visse empiriske usikkerheder, hvad angår misligholdelse af kontrakter, virker det til, at disse aftaler altovervejende er gensidigt fordelagtige og frivillige. På det grundlag har vi ingen ret til at skride ind.

Gør vi det alligevel og boykotter Qatar, er det svært at se, at vi gør Muhammed en tjeneste. Tværtimod. Selvom en arbejdsgiver i Danmark er villig til at ansætte ham, siger vi pænt nej tak. Du er ikke velkommen her. Og vi efterlader ham i et land, hvor han har ringe mulighed for at få et bedre liv. Også ringere end ved at tage til Qatar. Landsholdet og DBU er i deres frie ret til at gøre, som de finder bedst. Men vælger de at blive hjemme og boykotte Qatar, og har de samme indstilling som

størstedelen af befolkningen i forhold til immigration, ja så virker det til, at de vil pege fingre ad andre i en situation, hvor der er bedre grund til at pege fingre af os selv.

Sådan er det. Desværre.

8. Litteratur

Abizadeh, A. (2008). "Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders". *Political Theory*, 36 s. 37–65.

Abraham, Rhea (2018). "Getting Qatar Ready For 2022: Reforms in Labor Immigration Policy and India's Options". Middle East Institute. URL: <https://www.mei.edu/publications/qatar-labor-immigration-policy-and-india>

Al Jazeera, news agencies (2014). "South Africa wins 2010 World Cup bid". *Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2004/5/15/south-africa-wins-2010-world-cup-bid>

Amnesty International (2020). "'I have worked hard – I deserve to be paid' Exploitation on Qatar World Cup stadium". URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2020/06/exploitation-on-qatar-world-cup-stadium/>

Amnesty International (2022). "Sportswashing". Tilgået den 01/05/2022. URL: <https://amnesty.dk/vores-arbejde/sport-og-menneskerettigheder/sportswashing/>

Auclair, Philippe (2021). "WORLD CUP 2022 - OPINION: QATAR BOYCOTT CAMPAIGN IS CHANCE FOR FOOTBALL TO SAVE ITS SOUL". *Eurosport*. URL: https://www.eurosport.com/football/world-cup-qualification-uefa/2022/world-cup-2022-opinion-qatar-boycott-campaign-is-chance-for-football-to-save-its-soul_sto8215091/story.shtml

Barnett, Randy (1998). *The Structure of Liberty: Justice and the Rule of Law*. Oxford. Clarendon Press.

Becker, Emma Jostein (2021). "Her er verdens rigeste lande". URL: <https://www.tjekdet.dk/indsigt/her-er-verdens-rigeste-lande-0>

Berlin, Isaiah (1989). "Two Concepts of Liberty". *Four Essays on Liberty*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Boye, Asker Hedegaard og Joakim Andersen (2021). "Blodbold". *Weekendavisen*. URL: <https://www.weekendavisen.dk/2021-11/kultur/blodbold>

Brennan, Jason og Bas van der Vossen (2016). *In Defense of Openness: Why Global Freedom is the Human Solution to Global Poverty*. New York: Oxford University Press.

Brennan, Jason (2018). "Libertarianism after Nozick". *Philosophy Compass* vol. 13, nr. 2.

Buchanan, Allen (1985). *Ethics, Efficiency, and the Market*. Totowa: N.J.: Rowman and Allanheld.

Burns, John F. (1984). "MOSCOW WILL KEEP ITS TEAM FROM LOS ANGELES OLYMPICS; TASS CITES PERIL, U.S. DENIES IT; PROTESTS ARE ISSUE". *The New York Times*. URL:

<https://www.nytimes.com/1984/05/09/world/moscow-will-keep-its-team-los-angeles-olympics-tass-cites-peril-us-denies-it.html>

Caplan, Bryan (2019). *Open Borders: The Science and Ethics of Immigration*. New York: First Second.

Carens, Joseph (1987). "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders". *Review of Politics*, 49: s. 251–273.

Carlsen, Jesper et al. (2022). "Slaveri". *Den Store Danske* på lex.dk. Tilgået den 03/05/2022 URL:

<https://denstoredanske.lex.dk/slaveri>

Clark, J.R. og Benjamin Powell (2013). "Sweatshop Working Conditions and Employee Welfare: Say It Ain't Sew". *Comparative Economic Studies* (55), s. 343-357.

Clemens, Michael et al. (2011) "Economics and Emigration: Trillion-Dollar Bills on the Sidewalk?" *Journal of Economic Perspectives* 25 (3) s. 83-106.

Clemens, Michael et al. (2019) "The Place Premium: Bounding the Price Equivalent of Migration Barriers". *The Review of Economics and Statistics* 101 (2) s. 201–213.

Clement, Louis (1997). "Seks mistede livet". *Ingeniøren*. URL: <https://ing.dk/artikel/seks-mistede-livet-17085>

Conn, David (2012). "Sepp Blatter faces calls to step down at FIFA over 'bribery cover-up'". *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/football/2012/jul/12/sepp-blatter-joao-havelange-fifa>

Curtis, Mark (2011). "Milking the Poor". *ActionAid*. URL: <https://curtisresearch.org/wp-content/uploads/Milking-the-poor.Final-published-version.pdf>

Damsgaard, Benny (2021): VM-bojkot er og bliver regeringens beslutning. *Altinget*. URL: <https://www.altinget.dk/idraet/artikel/vm-bojkot-er-og-bliver-regeringens-beslutning>

Daidsen, Lasse Loch (2021). "“Ligner en spareøvelse”: JP Lokal-journalister ansat til grundløn på 20.797 kroner". *Journalisten*. URL: <https://journalisten.dk/ligner-en-spareoevelse-jp-lokal-journalister-ansat-paa-grundloen-paa-knap-21-000-kroner/>

DST, Danmarks Statistik (2022). URL: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=35669>

Enhedslisten (2022). "Udlændinge og integration". Tilgået den 23/05/2022. URL: <https://enhedslisten.dk/politikomraade/udlaendinge-og-integration>

Flouris, Andreas D. et al. (2019) "Assessment of Occupational Heat Strain and Mitigation Strategi in Qatar". *FAME Laboratory* for International Labour Organization (ILO) m.fl. Report nr. FL/2019/13. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_723545.pdf

France 24 og Associated Press (2015). "Former FIFA official admits taking bribes for 1998, 2010 World Cups". URL: <https://www.france24.com/en/20150603-fifa-blazer-admits-taking-bribes-1998-2010-world-cup-france-south-africa>

Frank, Magnus (2021). "Boykot herrefolket, boykot VM i Qatar". *Kontrast*. URL: <https://kontrast.dk/sektioner/debat/artikel/boykot-herrefolket-boykot-vm-i-qatar>

Frie Grønne (2021). "Paradigmeskifte i flygtningepolitikken". URL: <https://friegronne.dk/wp-content/uploads/2021/09/Paradigmeskifte-i-flygtningepolitikken-1.pdf>

Garcia-Navarro, Lulu (2015). "Brazil's World Cup Legacy Includes \$550M Stadium-Turned-Parking Lot". *NPR*. URL: <https://www.npr.org/sections/parallels/2015/05/11/405955547/brazils-world-cup-legacy-includes-550m-stadium-turned-parking-lot?t=1652643651741>

Grunebaum, James (1987). *Private Ownership*. New York: Routledge & Kegan Paul.

GSDP, General Secretariat for Development Planning (2008). "Qatar National Vision 2030". URL: <https://www.gco.gov.qa/wp-content/uploads/2016/09/GCO-QNV-English.pdf>

Hall, Stefan Brambilla (2018). "Does hosting a World Cup make economic sense?". *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/world-cup-football-smart-investment-russia-host/>

History Extra (2021). Why do we say 'white elephant'? *BBC*. URL:

<https://www.historyextra.com/period/victorian/why-do-we-say-white-elephant/>

Huemer, Michael (2010). "Is There a Right to Immigrate?" *Social Theory and Practice* 36 (3), s. 429–461.

Huemer, Michael (2017). "Confessions of a utopophobe". *Social Philosophy and Policy* 33, s. 214–231.

Human Rights Watch (2019). "Qatar: Urgently Investigate Migrant Worker Deaths". URL:

<https://www.hrw.org/news/2019/10/10/qatar-urgently-investigate-migrant-worker-deaths>

Human Rights Watch (2020a) "'How Can We Work Without Wages?' Salary Abuses Facing Migrant Workers Ahead of Qatar's FIFA World Cup 2022". URL:

https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2020/08/qatar0820_web_3.pdf

Human Rights Watch (2020b). "Qatar - Events of 2020". URL: <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/qatar>

ITC, International Trade Centre (2017). "Bangladesh: Company Perspectives. An ITC Series on Non-Tariff Measures". ITC, Geneva. URL: <https://intracen.org/media/file/2717>

Jensen, Jan (2021) "Ekstra Bladet i Qatar: Her er det du ikke må se". *Ekstra Bladet*. URL:

<https://ekstrabladet.dk/sport/ekstra-bladet-i-qatar-her-er-det-du-ikke-maa-se/8922453?ilc=c>

Jerichow, Anders (2020). "VM i Qatar er en skændsel: "Fifa bør aflyse. De deltagende nationer bør boykotte. Spillerne bør boykotte. Og vi, seerne, bør boykotte"". Leder i *Politiken*. URL:

<https://politiken.dk/del/ViC3cvAAsrRA>

JP/Politikens Hus (2022). "Nøgletal". URL: <https://jppol.dk/om-os/noegletal/>

Kant, Immanuel (1993/1785). *Grundlæggelse af moralens metafysik*. København: Overs. Helge Nørgaard Madsen. Hans Reitzels Forlag.

Kinsella, N. Stephan (2003). *Journal of Libertarian Studies* 17:2 s. 11-37. Ludwig von Mises Institut.

Liberal Alliance (2022). "Udlændingepolitik. Dygtige udlændinge er velkomne, kriminelle skal udvises". Tilgået den 23/05/2022. URL:

<https://www.liberalalliance.dk/politik/udlaendingepolitik/>

Locke, John (1689/1988). *Second Treatise of Civil Government*. Peter Laslett (red). Student edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Lomasky, Loren E. and Fernando R. Tesón (2015). *Justice at a distance: Extending freedom globally*. Kap. 3: "Choosing Wealth, Choosing Poverty: Effective Therapy Requires Accurate Diagnosis". New York: Cambridge University Press. (Tilgået som Ebog)

Løppenthin, Rasmus Dahl (2022a). "Det officielle Danmark boykotter OL i Kina". *Altinget*. URL: <https://www.alinget.dk/artikel/det-officielle-danmark-boykotter-ol-i-kina>

Løppenthin, Rasmus Dahl (2022b). "Ekspert: Vi bruger 'sportswashing' i flæng - og misser noget helt centralt i debatten". *Altinget*. URL: <https://www.alinget.dk/idraet/artikel/ekspert-vi-bruger-sportswashing-i-flaeng-og-misser-noget-helt-centralt-i-debatten>

Macrotrends (2022). "Sweden Population 1950-2022". Tilgået den 21/05/2022. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/SWE/sweden/population>

Markovits, Daniel og Emad Atiq (2021). "Philosophy of Contract Law". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (red.). Tilgået den 21/05/2021. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/contract-law/>

Migration Policy Institute (2013). "Qatar's Treatment of Migrant Workers Is Under the Spotlight Ahead of 2022 FIFA World Cup". URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/qatars-treatment-migrant-workers-under-spotlight-ahead-2022-fifa-world-cup> Tilgået den 10/03/2022.

Mill, John Stuart (2003/1859). "On Liberty". I *Utilitarianism and Other Writings*. Mary Warnock (red). 2. udgave. Glasgow: Collins.

Miller, David (2016). *Strangers in Our Midst*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Miller, John (2003). "Why economists are wrong about sweatshops and the antisweatshop movement". *Challenge*, s. 93-122.

Moazzem, Khondaker Golam og Abeer Khandker (2021). "Can Bangladesh get prepared for EU's GSP-plus?". *The Financial Express*. Tilgået den 29/05/2022. URL: <https://www.thefinancialexpress.com.bd/views/views/can-bangladesh-get-prepared-for-eus-gsp-plus-1612190630>

Monticello (2022). "Slavery FAQs - Work". *Thomas Jefferson Foundation*. Tilgået den 03/05/2022.

URL: <https://www.monticello.org/slavery/slavery-faqs/work/>

Morakabati, Yeganeh et al. (2014) Planning for a Qatar Without Oil: Tourism and Economic Diversification, a Battle of Perceptions. *Tourism Planning & Development*, 11:4 s. 415-434.

Nozick, Robert (1969). "Coercion" i *Philosophy, Science, and Method: Essays in Honor of Ernest Nagel*. S. Morgenbesser, P. Suppes og M. White (red.). New York: St. Martin's Press. S. 441 – 45.

Nozick, Robert (1974). *Anarchy, State and Utopia*. Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd.

PA Media (2021). Sepp Blatter gets new six-year ban from football after Fifa investigation. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/football/2021/mar/24/sepp-blatter-gets-new-six-year-ban-from-football-after-fifa-investigation>

Panja, Tariq (2020). "FIFA President Gianni Infantino Faces Criminal Investigation". *The Guardian*.

URL: <https://www.nytimes.com/2020/07/30/sports/soccer/fifa-gianni-infantino-investigation.html>

Pattison, Pete, Niamh McIntyre, Imran Mukhtar, Nikhil Eapen, Imran Mukhtar, Md Owasim Uddin Bhuyan, Udwab Bhattarai og Aanya Piyari (2021) Revealed: 6,500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022>

Radikale (2022). "Integration". Tilgået den 23/05/2022. URL: <https://www.radikale.dk/politik/vi-mener/integration/>

Radzik, Linda (2017). "Boycotts and the Social Enforcement of Justice". *Social Philosophy and Policy*, 34 (1), s. 102-122.

Robinson, Kali (2022). What is the Kafala System? Tilgået den 06/05/2022. URL:

<https://www.cfr.org/backgrounders/what-kafala-system>

Sand, Thomas (2015). Qatar betalte træningslejre for danske fodboldlandshold. *Berlingske Nyhedsbureau*. URL: <https://www.berlingske.dk/sport/qatar-betalte-traeningslejre-for-danske-fodboldlandshold>

Smothers, Ronald (1996). "OLYMPICS; Bitterness Linger Over Carter's Boycott". *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/1996/07/19/sports/olympics-bitterness-lingering-over-carter-s-boycott.html>

Spigno, Alessandra og Phil Marshall (2017). "Labour conditions in the Italian tomato-growing sector". *RCG, Research and Communications Group*. URL: <http://rcgglobal.com/reflex/pubs/tomato.pdf>

Star Business Report (2018). "Bangladesh faces stiffest tariff in US". *The Daily Star*. URL: <https://www.thedailystar.net/business/bangladesh-faces-stiffest-tariff-us-1560022>

Steiner, Hillel (1994). *An Essay on Rights*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers.

Stærfeldt, Leonora Kleppa og Charlotte Aagaard (2022). "EU-lande krænker menneskerettigheder for at holde flygtninge og migranter". *Danwatch*. URL: <https://danwatch.dk/perspektiv/eu-lande-krænker-menneskerettigheder-for-at-holde-flygtninge-og-migranter-ude/>

"Sweatshops" (2022). Dictionary.com. URL: <https://www.dictionary.com/browse/sweatshop>

Tromsø IL (2021). "Tromsø IL calls for a boycott of the world cup 2022". URL: <https://www.til.no/nyheter/tromso-il-calls-for-a-boycott-of-the-world-cup-2022>

Udenrigsministeriet (2022). "Praktikpladser på repræsentationer". Tilgået den 03/05/2022. URL: <https://um.dk/om-os/stillinger/praktikpladser-paa-repraesentationerne>

Udlændingestyrelsen, Ny i Danmark (2022). "Du vil ansøge om arbejdstilladelse". Tilgået den 25/04/2022. URL: <https://www.nyidanmark.dk/da/Du-vil-ans%C3%B8ge/Arbejde>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). "International Migration Policies: Data Booklet" (ST/ESA/SER.A/395). URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/international_migration_policies_data_booklet.pdf

Zwolinski, Matt (2007). "Sweatshops, Choice, And Exploitation". *Business Ethics Quarterly*, 17(4). S. 689–727.

Zwolinski, Matt (2008). "The Ethics of Price Gouging". *Business Ethics Quarterly*. Volume 18 (3). S. 347-378.

Zwolinski, Matt (2012). "STRUCTURAL EXPLOITATION". *Social Philosophy and Policy*, 29(1), s. 154-179.

Zwolinski, Matt and Alan Wertheimer, "Exploitation" (2017). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (red.) URL:

<https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/exploitation/>

Van der Vossen, Bas (2019). "Libertarianism". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (red). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/libertarianism/>

Vår Fotball (2022) "Hvad er sportsvaskning?" Tilgået den 02/05/2022. URL:

<https://www.vaarfotball.no/hva-er-sportsvaskning/>

Wallace, R. Jay (2010). "Hypocrisy, Moral Address, and the Equal Standing of Persons". *Philosophy and Public Affairs* 38, nr. 4. S. 307 – 341.

Wellman, Christopher H. (2008). "Immigration and Freedom of Association". *Ethics* 119: 109–141.

Wellman, Christopher H. (2020). "Immigration", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (red.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/immigration/>

Wertheimer, Alan (1999). *Exploitation*. 2. Udgave (E-bog). Princeton: Princeton University Press.

Wikipedia (2022a). "Economy of Puerto Rico". Tilgået den 24/04/2022. URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Puerto_Rico

Wikipedia (2022b). "Football in Qatar". Wikipedia, The Free Encyclopedia. Tilgået den 21/05/2022.

URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Football_in_Qatar

Wikipedia (2022c) "Håndbold". Wikipedia, The Free Encyclopedia. Tilgået den 23/05/2022. URL:

<https://da.wikipedia.org/wiki/H%C3%A5ndbold>

Wojtowicz, Jake (2021) "Should We Boycott the 2022 World Cup?". *Public Ethics*.

URL: <https://www.publicethics.org/post/should-we-boycott-the-2022-world-cup>

Wolff, Jonathan (2016). *An introduction to political philosophy*. UK: Oxford University Press.

Wolff, Jonathan and David Leopold (2021). "Karl Marx", The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Edward N. Zalta (red). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/marx/>

World Bank Group (2016). "Poverty and Shared Prosperity: Taking on Inequality". Washington DC (USA): World Bank

World Bank Group (2018). "GDP per capita (current US\$)".

URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2018&start=1960>

World Population Review (2022). "Most Educated Countries 2022". Tilgæet den 10/05/2022. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-educated-countries>